

TARTU ÜLIKOOL
Pärnu kolledž
Sotsiaaltöö korralduse osakond

Kaja Kapsta

**RINGIST VÄLJA MUDELI TAJUTAV
VÕRGUSTIKUTÖÖ EFEKTIIVSUS
PÄRNUMAA OMAVALITSUSTE
LASTEKAITSETÖÖ SPETSIALISTIDE
VAATES**

Lõputöö

Juhendaja: Jaanika Ailt, MA

Pärnu 2025

Soovitan suunata kaitsmisele

(allkirjastatud digitaalselt)

Jaanika Ailt

Kaitsmisele lubatud

TÜ Pärnu kolledži programmijuht

(allkirjastatud digitaalselt)

Monika Kumm

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

(allkirjastatud digitaalselt)

Kaja Kapsta

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Teoreetiline ülevaade võrgustikutööst laste ja noortega	7
1.1. Võrgustikutöö olemus ja väljakutsed	7
1.2. Laste ja noorte sotsiaalsed probleemid.....	10
1.3. Juhtumipõhine võrgustikutöö Eesti lastekaitsetöös.....	12
2. Uuring ringist välja võrgustikutöö efektiivsusest Pärnumaa omavalitsustes	17
2.1. Ringist välja mudeli võrgustikutöö rakendamine.....	17
2.2. Uuringu läbiviimine ja metoodika kirjeldus.....	19
2.3. Uurimistulemuste analüüs	23
2.3.1. Tajutav efektiivsus individuaalsel tasandil	23
2.3.2. Tajutav efektiivsus grupi tasandil	26
2.3.3. Tajutav efektiivsus organisatsiooni tasandil	29
2.4. Arutelu, järeldused, ettepanekud	34
Kokkuvõte	39
Viidatud allikad.....	41
Lisad.....	47
Lisa 1. Intervjuu küsimused lastekaitsetöö spetsialistidele.....	47
Lisa 2. Esimese uurimisküsimuse koodipuu	49
Lisa 3. Teise uurimisküsimuse koodipuu.....	51
Summary	53

SISSEJUHATUS

2018. aastast jõustusid karistusseadustikus ja mitmetes teistes seadustes sätted, mis reguleerivad alaealiste õigusrikkujate kohtlemise süsteemi, et kiiremini ja tulemuslikumalt sekkuda õigusrikkumiste puhul ning toetavad lapse abivajadusega tegeleva süsteemi välja arendamist. Noorte süütegude ennetustöö arendamine kohaliku omavalitsuse tasandil on üks olulisemaid suundumusi kriminaalpoliitikas, kuna riskikäitumisega laste ja noorte märkamisel ning ennetaval toetamisel on oluline osatähtsus eelkõige kohalikul omavalitsusel ning erinevate valdkondade spetsialistide võrgustikutööl. (Reile & Kruus, 2023a, lk 74)

Alaealiste erikohtlemise süsteemi ellu viimisel rakendatakse lastekaitsetöös uudse juhtumipõhise lähenemisenä ringist välja (edaspidi RV) mudelit, mis on suunatud riskikäitumisega noorte toetamiseks korduvate õigusrikkumiste korral, kuid ka ennetava meetmena, eelkõige vältimaks lapse suunamist kinnise lasteasutuse teenusele (Lõhmus *et al.*, 2024, lk 37). Uudse mudeli tulemuslikkus eeldab intensiivset võrgustikutööd erinevate spetsialistide ja lapse perekonnaga koostöös, kus olulise tähtsusega on selge rollijaotus, oma vastutusalas püsimine, infovahetus ning konfidentsiaalsus kogu juhtumimenetluse vältel, et kinnistada noore elus õiguskuulekat käitumist (Tamm *et al.*, 2021, lk 173). RV mudeli aktiivne võrgustikutöö annab riskirühma noorele võimaluse seada elus edasiviivaid eesmärke, arendada koostööoskusi ja kujundada õiguskuulekat maailmavaadet tänu toetavale ja hoolivale võrgustikule (Gornischeff *et al.*, 2020, lk 52). Edukas võrgustikutöö riskikäitumisega noorega nõuab erinevate elualade spetsialistidelt head koostöötahet, ühtset nägemust ja oma vastutusalas püsimist noore tulevikuvõimaluste kujundamisel. RV mudeli rakendamist toetab väljatöötatud kindel struktuur, tegevusraamistik ja hindamiste kava kogu protsessi vältel (Lõhmus *et al.*, 2024, lk 38).

RV mudeli võrgustikutööd piloteeriti aastatel 2020–2023, seega on meetme rakendamine Eestis uudne. Aasma (2021, lk 19) viitab oma uuringus, et varasemalt ei ole võrgustikuliikmete esmaseid kogemusi uuritud ning tema magistritöös käsitletakse RV mudeli rakendamist eeskätt kinnise lasteasutuse teenuselt kogukonda siirduva lapse abistamisel. RV võrgustikutöös esineva kitsaskohana toob Aasma (2021, lk 37) välja võrgustiku spetsialistide vähese valmisoleku omavaheliseks koostööks abivajava lapse ja tema pere olukorra parandamisel, sest vaid ühise infovälja ja avatud suhtluse loomine võimaldab liikuda ühise eesmärgi suunas. Ressursside vähesust lastekaitsetöös on märkinud ka Välba jt (2016, lk 52) tuues välja, et suur töökoormus tingib spetsialistide läbipõlemist, ajapuudus ei võimalda süveneda juhtumimenetlustesse, mille tagajärjena ei kujune lapse ja perega usalduslikku suhet, et terviklikult hinnata lapse ja pere probleemolukorda.

Võrgustikutöös esinevatele raskustele on viidanud Rose (2011, viidatud Raeymaeckers, 2016, lk 613 vahendusel), et lastekaitsetöös ilmnevad sageli puudused spetsiifilistest teadmistest, mis jäävad väljaspoole pädevusvaldkonda. Koostöös esinevaid raskusi toovad välja ka Cooper jt (2016, lk 326–327) märkides, et võrgustikutöös võib esineda takistusi seoses töösuhetega, kus peamisteks tõketeks on sageli peetud ebamääraseid rollipiire, mis põhjustavad konflikte staatuse ja võimu üle ning ebavõrdset esindatust eri asutuste vahel. Mitme asutuse vahelises koostöös peetakse sageli peamiseks takistuseks ebaefektiivset kommunikatsiooni, mille üheks väljenduseks on ebapiisavad või mittesobivad infotehnoloogilised süsteemid. Ressurssidega seotud takistused hõlmavad seejuures rahastamiskursi ning ühise eelarvelise aluse puudumist, mis raskendavad koostööd. Lisaks on juhtimise ja halduse valdkonnas probleemiks selge juhtimise ja juhtkonna toetuse puudumine ning ebaselgus haldus- ja vastutusjaotuses. Tulemuslik võrgustikutöö nõuab aga meeskonna liikmetelt koosloomet, ühise nägemuse kujundamise oskust seatud eesmärgi või tulemuse nimel, samuti ühistunde saavutamist uue väärtuse loomisel ning head dialoogioskust erinevatelt elualadelt spetsialistide vahel. Kui võrgustiku liikmete tegevus piirdub kitsalt vaid võrgustiku siseselt olukorra või probleemi lahendamisega, ei saavutata seatud eesmärki või tulemust. (van Ewijk, 2017, lk 28)

Eeltoodud allikatele tuginedes on uurimisprobleemiks võrgustikutöös esinevad ühistegevust piiravad kitsaskohad, mis põhjustavad RV mudeli kui toetusmeetme

kvaliteedi langust. Käesoleva lõputöö eesmärk on välja selgitada RV võrgustikus osalevate Pärnumaa kohalike omavalitsuste lastekaitsetöö spetsialistide tajutav võrgustikutöö efektiivsus ning tulemustele tuginedes teha ettepanekud Sotsiaalkindlustusameti RV mudeli juhtivspetsialistile võrgustikutöö arendamiseks.

Eesmärgist tulenevalt püstitatakse järgnevad uurimisküsimused:

1. Missugused on peamised kitsaskohad, millega kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöö spetsialistid RV mudeli võrgustikus kokku puutuvad?
2. Kuidas parendada võrgustikutöö efektiivsust lastekaitsetöö spetsialistide vaates?

Käesolev lõputöö jaotub kaheks peatükiks, millest esimeses toob autor välja teoreetilise ülevaate võrgustikutööst kirjeldades valdkonnaülest koostööd riskitasemega laste ja noorte probleemide lahendamisel, tuuakse välja võrgustikutöö mõjutavad aspektid ning antakse ülevaade juhtumipõhisest juhtumikorraldusest Eesti lastekaitsetöös. Teadusallikate leidmisel on kasutatud sotsiaaltöö erialast ajakirjandust ja enamlevinud elektroonilisi andmebaase nagu DSpace, Taylor & Francis, Sage Journals, Wiley, ScienceDirect, BMJJournals, Emerald Insight jt. Töö teises peatükis kirjeldatakse RV mudeli võrgustikutöö rakendamist lastekaitsetöös ning uuringu läbi viimise protsessi, põhjendades kvalitatiivse uurimismeetodi ja uuringuvalimi kriteeriumi valikut ning andmekogumise ja -analüüsi meetodit. Peatüki lõpus esitakse võrgustiku koostöö efektiivsust hindava mõõtmisinstrumenti abil uurimistulemuste analüüs kolmel tasandil, millest lähtuvalt tehakse järeldused ning ettepanekud uuritava RV võrgustikutöö mudeli parendamiseks.

1. TEOREETILINE ÜLEVAADE VÕRGUSTIKUTÖÖST LASTE JA NOORTEGA

1.1. Võrgustikutöö olemus ja väljakutsed

Tänapäeva ühiskonnas on inimeste ja institutsioonide vaheline suhtlus ning koostöö erinevates eluvaldkondades pidev, igapäevane ja vastastikust mõju avaldav protsess. Võrgustikutöö on valdkondadeülene koostöö, kuhu võivad olla kaasatud väga erinevad ühiskonna tegevussektorid nagu tervishoiu-, sotsiaal- ja haridusvaldkond (Barnes *et al.*, 2017, lk 6), kuid koostöö võib olla ka valitsuse ja kohaliku tasandi asutuste vahel ning kaasata osapooli nii avalikust kui erasektorist (Tong *et al.*, 2018, lk 391). Võrgustikutöö võimaldab ühiselt meeskonnana tegutsedes tõhusamalt koguda vajalikku infot, kaardistada probleemolukordi ning seada eesmärke, kuidas teiste organisatsioonidega koostöös luua usaldusväärne partnerlus. Lahenduste otsimisele suunatus ning võrgustiku osapoolte erinevate kogemuste ja praktikate jagamine loob eeldused positiivseteks muutusteks. (Gillieatt *et al.*, 2015, lk 338–339) Partnerluse olemust on selgitanud teadusuuringus Atkinson jt (2007, viidatud Barnes *et al.*, 2017, lk 9 vahendusel) viidates, et ühine koostöö rajaneb osapoolte rollide ja vastutuse määratlemisel, vastastikusel lugupidamisel ja usaldusel ning organisatsioonide omavahelisel mõistmisel. Tõhus koosloome seisneb interaktiivses infovahetuses, eesmärkide ühises seadmises ning tegevuse planeerimises, mis lähtub konkreetsest tegevuskavast.

Valdkonnaüleses koostöös on uuringute andmetel soodustavateks teguriteks vastastikune kommunikatsioon, ühtne arusaamine ning spetsialistide panuse väärtustamine, rollide jaotus ja kindel tegevusraamistik. Samas tuuakse uuringutes välja, et kõige sagedamini tajutakse võrgustikutöös takistusena puudulikku infovahetust, ühtse nägemuse mitte kujunemist ning spetsiifiliste juhtumite lahendamisel teatud asutuse või erialavaldkonna spetsialisti puudumist võrgustikust, mis pärsib tervikuna koostöö arengut. (Cooper *et al.*, 2016, lk 326–327) Sarnast tendentsi saab tõdeda keerulises kriisisituatsioonis oleva

lapsega üksinda tegelev spetsialist, kes peab vastutama iseseivalt olukorra lahendamise eest, mistõttu ongi oluline meeskonnatöö, et kaasata erinevaid vaatenurki, lahendusi ning sekkumisviise (Saia *et al.*, 2019, lk 127). Võrgustikutöö rakendamist võivad pärssida ka mitmed töökorralduslikud ja bürokraatlikud tingimused, kuna jälgivad isikuandmete kaitse piirangud, ühtse andmebaasi puudumine, liigdetailised juhtumiplaanid lastekaitsetöös ning raskused infovahetuses erinevate asutuste vahel mõjutavad spetsialistide valmisolekut ühiseks koostööks (Nuudi *et al.*, 2024, lk 19).

Eestis on 2023. aastal välja antud laste heaolu tagamiseks lastekaitsekorralduse parendamiseks lastekaitsetöö väljatöötamiskavatsus (Sotsiaalministeerium, 2023, lk 9), milles on viidatud vajakajäämistele juhtumikorralduses, ebapiisavale laste ja perede kaasamisele ning ebahühtlasele juhtumikorraldusele lastekaitsejuhtumite menetlemisel. Murekohana tuuakse välja puudulikud üheselt mõistetavad lastekaitsetöö toetavad lahenduskesksed juhendid, hindamisvahendid ning tulemuslikkuse mõõtevahendid (Sotsiaalministeerium, 2023, lk 2), mis põhjustavad spetsialistide erinevate arusaamade tõttu süsteemide nii juhtumikorralduses kui ka võrgustikutöös tervikuna (Lõhmus *et al.*, 2024, lk 5). Lastekaitse süsteemis esinevatele raskustele seoses spetsialistide pädevusega viitab ka Välba jt (2016, lk 52), lisades, et piirkonniti põhjustavad lastekaitsetöö kvaliteedi langust eriarusaamad töödokumentatsiooni ja hindamisvahendite kasutamisel ning erinevad praktikad abivajajate kaasamisel. Täiendavalt viitab Aasma (2021, lk 38) probleemile, et kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöö spetsialistide jaoks on RV mudeli juhtumikorralduslik rakendamine ja koordineerimine liialt aja- ja ressursimahukas.

Võrgustikutöö seisneb kogukonna, erinevate asutuste ja võrgustike arendamisel, toetub kodanikuõigustele ning erinevatele teooriatele. Võrgustikutöö võib lähtuda mitmetest teoreetilistest lähenemistest nagu ökoloogiline, sotsioloogiline ja sotsiaalpsühholoogiline lähenemine, kollektiivse tõhususe teooria ja ressursside mobiliseerimise teooria. (Ojala, 2014, lk 17) Käesolevas töös on võrgustikutöö uurimisel teoreetiliseks raamistikuks ökoloogilise süsteemiteooria perspektiiv, kuna abivajava lapse ümber moodustub tema olukorra lahendamiseks erinevatest valdkondadest spetsialistide ring kui omaette süsteem. Ökoloogiline süsteemiteooria käsitleb võrgustike interaktiivseid suhteid ja selle olulisust inimest ümbritsevas keskkonnas (Freidman & Allen, 2017, lk 3), millest tulenevalt uuritakse võrgustikutööd ka antud töös. Varases teaduskirjanduses on

Bronfenbrenner (1994, lk 37) märkinud, et ökoloogiline lähenemine aitab mõista, kuidas inimest ümbritsevad keskkonnad kui ökosüsteemid mõjutavad elukestvalt tema arengut ja heaolu.

Sotsiaaltöö üheks keskseks mõisteks on van Ewijki (2017, lk 27) kohaselt sotsiaalne võrgustik, mis seisneb abivajavat inimest ümbritsevas suhtevõrgustikus, kuhu kuuluvad tema lähikondlased nagu perekond, sugulased ja sõbrad. Suhtevõrgustik inimese ümber moodustub kõige lähedasematest inimestest järjest kaugemal seisvateni, näiteks naabrid, töökaaslased, huvialaringkonnad jt, kuni kokkupuudeteni avalikus teeninduses ja ametkondades olevateni. Teise käsitlusena rõhutab Van Ewijk (2017, lk 27), et sotsiaalse võrgustiku jõustav mõju on oluline toimetulekuks ja elumuutusi toetavate suhete kujunemiseks. Payne ja Reith-Hall (2019, lk 24) näevad sotsiaaltööd kui valdkonda, mis hõlmab koostööd nii üksikisikute kui ka institutsionaalsete võrgustikega. Töö on hajutatud ja toimub erinevates keskkondades – inimeste kodudes, kogukondades ning koostöös erinevate elualade spetsialistidega. Sotsiaaltöö professionaalsus pole järgalt reguleeritud, kuna praktikas eeldatakse empaatiat, loovust ja otsustusvõimet, et saavutada inimeste jaoks tähenduslikke ja positiivseid, sotsiaalseid ning emotsionaalseid muutusi.

Koostöö olemus omab Ødegård (2006, lk 3) kohaselt erinevaid tähendusi, mistõttu on oluline uurida, kuidas koostöö osapooled mõistavad ja tajuvad selle tähendust. Ødegård & Bjørkly (2021, lk 251–252) toovad uuringus esile, et koostöö osapooled peavad ühiselt tegutsema edasiviivalt ning looma positiivseid ja tulemuslikke lahendusi. Eri valdkondade spetsialistide koostöö ei tarvitse olla iseenesest mõistetav, et osapooltel on ühene arusaam koostööst, kuidas ühiselt tegutseda. Jõudmaks ühisele nägemusele koostööst peavad asjaomased spetsialistid uurima üksteise individuaalseid arusaamasid. Valdkondadevahelises koostöös tulevad esile isikute erinev sotsiaalne mõju ja eesmärkide saavutamine, kuna igäüks esindab enda valdkondlikku organisatsiooni ning mõnedel isikutel kujuneb meeskonnatöös suurem mõju meeskonna koostööle, kuna ametialane võim seda individuaalselt võimaldab. (Ødegård (2006, lk 4) Erivaldkondade koostöö tajumiseks on Ødegårdi poolt välja töötatud PINCOM mudel (ingl *Perception of Interprofessional Collaboration Model*), mis analüüsib spetsialistide individuaalset käitumist ja tajumist koostööprotsessis nii üksikisiku, grupiliikme kui ka organisatsiooni kontekstis (Ødegård, 2006, lk 3). Interprofessionaalse koostöö tajumisega seotud

uurimusi toetava PINCOM mudeli kolm dimensiooni hindavad individuaalset, grupi ja organisatsioonilist koostööd, milles sisalduvad 12 koostööd mõjutavat aspekti spetsialistide arusaamadest ja professionaalsetest suhetest (Ødegård & Bjørkly, 2021, lk 256). Individuaalsel tasandil hinnatakse aspekte: motivatsioon, rolliootus, isiksuseomadused, ja ametialane võim. Grupi tasandil on vaatluse all juhtimine ja koostöö, infovahetus, toimetulek ning sotsiaalne toetus. Organisatsioonilisel tasandil hinnatakse organisatsioonikultuuri, organisatsiooni eesmärke, organisatsiooni valdkonda ja organisatsiooni keskkonda. (Jörns-Presentati & Groen, 2023, lk 1–3) Ühes uuringus viitab Eines jt (2018, viidatud Larsen *et al.*, 2022, lk 431 vahendusel) PINCOM mudeli tõhususele valdkondadeülese koostöö mitmekülgsuse hindamisel, märkides, et seda on laialdaselt kasutatud paljudes uuringutes ning valdkondades.

Võrgustikutöö on ühiskonnas oluline koostöömudel, mis tugineb usaldusele, tõhusale infovahetusele ja ühistele eesmärkidele. Hästi toimiv koostöö võimaldab paremini mõista probleeme ja leida lahendusi, eriti lastekaitsetöös, kus on esile tõstetud vajadus juhtumikorralduse ühtlustamiseks. Selle edukus sõltub selgest kommunikatsioonist ja rollijaotusest, kuid takistuseks võivad olla infopuudus ja spetsialistide ebapiisav kaasatus.

1.2. Laste ja noorte sotsiaalsed probleemid

Laste ja noorte arengu- ja käitumisraskused võivad tuleneda lapse enda individuaalsetest sünnipärastest eripäradest, kuid võivad olla tingitud ka perekonna, sõprus- ja koolikeskkonnast. Probleemide ja kasvuraskuste põhjusteks võivad olla vanemliku toe puudumine, pere majanduslikud toimetulekuraskused, haridusasutuse poolt abivajava lapse õigeaegne märkamata jäämine jne, põhjustades sageli laste ja noorte sattumise õigusrikkumiste teele, haridusasutusest välja langemise ning riski- ja sõltuvuskäitumist.

Laste ja perede programmi 2025–2028 raporti andmetel on lastega perede heaolu üheks mõjutajaks majanduslik toimetulek, millest sõltuvad kindlustunne ja peresuhted. Peresuhte kvaliteet ja vanemlikud oskused on aga määrava tähtsusega lapse elus ja arengus. Eestis menetleti 2023. aastal kohalikes omavalitsustes enam kui 16 000 korral abivajava lapse juhtumit, millest 6,3% juhul esinesid lastel probleemid sotsiaal-, haridus- või tervishoiuvaldkonnas. Tähelepanu all on kasvav laste vaimse tervise probleemide, enesevigastamise ja suitsiidide arvu kasv, samuti psüühikahäiretega laste suur hulk.

(Sotsiaalministeerium, 2025, lk 5) Uuringute andmetel puutuvad lapsevanemate ja õpetajate hinnangul lapsed vanuses 5–11 eluaastat kokku esimeste probleemidega koolis, milleks on kehvad hinded, õppimisraskused ja sellest tingitud kooli vahetamised, samuti konfliktid eakaaslaste, õpetajate ja vanematega (Jackson, 2002, viidatud Pieta, 2023, lk 44 vahendusel). Eelmainitud kinnitab ka Trbojevik jt (2019, lk 63) uuringus, et esimestel kooliaastatel seisavad lapsed alates 6. eluaastast silmitsi oma elu esimeste raskustega – lastevaheline kius ja vägivald, hariduslik hooletusse jätmine, sotsiaalne tõrjutus, pisikuriteod ning üldharidusest väljalangemine. Selliste raskuste kogemine varases eas põhjustab laastavat mõju lapse adekvaatsele käitumisele, isiklikule arengule, põhjustab muutusi lapse iseloomus ja isiksuses, mis omakorda mõjutavad nende igapäevaelu ja edasist potentsiaali ning heaolu tulevikus.

Raskustes lapsed ja noored vajavad ajakohast professionaalset abi ja toetust. Koolides on esimesteks probleemide lahendajaks enamasti psühholoogid, sotsiaalpedagoogid ja õpetajad, kuid sellest hoolimata on vajalik kaasata ka sotsiaaltöötajaid. Sotsiaaltöötajate kaasamine laste ja perede sotsiaalsete raskuste ennetamiseks ja õigeaegseks avastamiseks aitab terviklikult ja süvitsi läheneda probleemidele nagu perevägivald, sõltuvused, asotsiaalne käitumine ja alaealiste kuritegevus. Kaasamine võimaldab abimeetmete kaudu vältida probleemide süvenemist, toetada lapse-vanema suhete taastamist ja vanemaoskuste arendamist. (Trbojevik *et al.*, 2019, lk 70) Laste erinevad probleemid ja raskused ei kao Pieta (2023, lk 48) uuringu kohaselt iseenesest, kuid riikidel on oluline roll ja vastutus sotsiaalpoliitika kujundamisel ja sotsiaaltöö korraldamisel selliselt, et sotsiaalvaldkonna spetsialistid oleksid järjepidevalt koolitatud ning omandaksid aktiivselt uusi meetodeid ja töövõtteid.

Viimastel kümnendite jooksul on Eestis alaealiste õigusrikkumiste arv märkimisväärselt vähenenud võrreldes 2000-ndate algusega, kui alaealiste poolt pandi toime üle 27 000 süüteo aastas (Tamm & Salla, 2016, lk 78). Alaealiste kuritegevuse 2023. aasta statistika kohaselt registreeriti 14–17-aastaste laste poolt toime pandud õigusrikkumisi 3932 juhul. Noorte süütegude langustrendi on mõjutanud uued suundumused kriminaalpoliitikas, õiguskaitseasutuste ressurssides ja tööpraktikates. (Justiitsministeerium, lk 7) Noorte õigusrikkumiste peamiseks põhjusteks on keerulised peresuhted ja ebapiisav tugivõrgustik, politseinike, sotsiaalpedagoogide ja lastekaitsetöötajate hinnangul ajendab

noori õigusrikkumistele piiride katsetamine ja põnevuse otsimine, vanemate kõrged nõudmised, soov võita eakaaslaste tähelepanu ja poolehoidu, igavus, aga ka märkamata jäänud psüühika- ja käitumishäired (Reinson *et al.*, 2021, lk 13–14). Riskikäitumisest tingitud süütegusid on seostatud laste arenguprotsessidega, kuna nende eneseregulatsioon on raskemini hallatav, lapsed on kergemini mõjutatavad välistest mõjudest nagu eakaaslaste hinnangud ja surve ning neil on raske näha ette oma tegude negatiivseid tagajärgi (Bonnie *et al.*, 2013, viidatud Tamm & Salla, 2016, lk 77 vahendusel). Enamjaolt on lapse riski- ja kaitsetegurid seotud teda ümbritseva sotsiaalse keskkonnaga ehk kasvupere, kooli ja sõpruskonna mõjudega. Sageli ongi keeruliste käitumisprobleemide põhjuseks mitme teguri negatiivne mõju lapse käitumisele ja toimetulekule. Lapse käitumises võib positiivseid muutusi saavutada vaid juhul, kui mõjutatakse tema sotsiaalset keskkonda ning lähivõrgustikku. (Tamm & Salla, 2016, lk 79)

Eesti siseturvalisuse edendamisel on oluline roll asutuste võimekusel olla abiks ennetustöös õiguskorra tagamisel ühiskonnas, üheks suunaks on noorte õigusrikkumiste vähendamine (Siseministeerium, 2021, lk 19). 2018. aastast kaotati alaealiste komisjonide süsteem ning välja töötamisele võeti alaealiste õigusrikkujate erikohtlemise kord. Uue süsteemi loomine tulenes nii siseriiklikest kui rahvusvahelistest suundumustest, mille üheks eesmärgiks oli rakendada lapsesõbralikumat lähenemist töös alaealiste õigusrikkujatega. Uue süsteemi jaoks on vaja muuta seniseid sekkumisviise, juhtumikorralduslikke mudeleid, asutustevahelisi koostöövorme, tööpraktikaid ning laiendada sihtrühmale suunatud teenuseid. (Tamm & Surva, 2021, lk 3–4)

Laste ja noorte raskesti mõistetavat käitumist ja õigusrikkumisi põhjustavad tegurid peituvad enamasti mitmetahulistes sotsiaalsetes probleemides. Keerulised suhted peres ning nõrgad vanemlikud oskused, konfliktised suhted eakaaslastega, raskused koolis, hariduslikud erivajadused, aga ka lapse sünnipäraseid psüühilised omadused on enamasti faktorid, mis põhjustavad lapse käitumises, hoiakutes ja tegudes õigusvastaseid tagajärgi.

1.3. Juhtumipõhine võrgustikutöö Eesti lastekaitsetöös

Tänapäeva sotsiaaltöös on inimeste toimetulekuraskuste ja sotsiaalsete probleemide lahendamisel suund rakendada võrgustikutööd, kaasates raskustes inimest ennast ja tema

lähivõrgustikku tema tulevikuväljavaadete kujundamisel. Juhtumipõhine lähenemine võimaldab erivaldkonna spetsialistidel ajakohaste sekkumisviiside ja valdkondliku pädevuse kaudu toetada isiku sisemist potentsiaali ja leida uusi arenguperspektiive.

Lastekaitseaduse (2014) § 29 lg 2 kohaselt peab abivajavale lapsele abi osutamisel rakendama võrgustikutööd ning lähtuma juhtumikorralduslikest põhimõtetest. Eesti lastekaitsetöös juurutatakse lähemate aastate jooksul uusi lähenemisi võrgustikutöös ja juhtumikorralduses, teisisõnu on eesmärk luua lapse- ja perekeskne juhtumikorraldus, kus lapse abivajaduse hindamist ja juhtumikorraldust tervikuna toetaksid uued välja arendatud IT-lahendused. Samuti on välja töötamisel valdkondadeülene lastega seotud hindamisvahendite digikogu ja infokeskkonna loomine, mis hõlmab sotsiaal-, tervishoiu- ja haridusvaldkonna spetsialistide digitöökeskkondi. (Tammiste, 2024, lk 18)

Võrgustikutöö keskmes on lapse ja pere kaasamine olukorra hindamisse, abistamisse ja otsustusprotsessi. Abi peab lähtuma lapse arenguvajadustest ja pere terviklikest vajadustest, olles ajakohane ning kättesaadav lapse igapäevases keskkonnas. (Sotsiaalministeerium & Haridus- ja Teadusministeerium, 2024, lk 9) Enne alaealiste erikohtlemise süsteemi loomist puudus lastekaitsetöös selge struktuur riskilaste abistamiseks. Lapsi ja peresid ei kaasatud piisavalt, mis põhjustas usaldamatust ja ebakindlust, mida süvendasid rollisegadus ja koostööraamistiku puudumine. Merila (2024) Eesti lastekaitsetöös on välja töötatud erinevaid tööriistu ja sekkumisviise, mis toetavad spetsialiste juhtumikorralduses ja võrgustikutöös. Eesti lastekaitsetöö riiklikeks töövahenditeks on lapse heaolu kolmnurk ja lapse heaolu hindamise käsiraamat, mis reguleerib juhtumikorraldust igapäevatoös, täiendavalt rakendatakse erinevaid juhtumikorralduslikke toetusmeetmeid nagu noortegarantii tugisüsteem (edaspidi NGTS), pere lahendusring (edaspidi PLR) ja RV mudel. (Lõhmus *et al.*, 2024, lk 5)

Lapse heaoluks ja igakülgses arenguks on vaja kasvukeskkonda, mis rahuldab lapse füüsilised, tervislikud, psühholoogilised, emotsionaalsed, sotsiaalsed, kognitiivsed, hariduslikud ja majanduslikud vajadused (Lastekaitseadus, 2014, § 4). Reinomägi jt (2021, lk 17) ülevaate kohaselt sõltub lapse heaolu tema elukeskkonnast ja elamistingimustest ning arenguks vajalike teenuste kättesaadavusest, seejuures on oluline asjaolu, et lapse poolt tunnetatud heaolu kujuneb tema kogemuste põhjal, mida laps kogeb suhtluses täiskasvanutega seoses kokkupuutes erinevate asutuste või teenuste saamisega.

Lastekaitseaduse (2014) § 6 selgitab, et lapse heaolu tagamiseks on tähtis märgata võimalikult varakult lapse arengut ohustavaid riske, arengu- ja käitumisprobleeme, väärkohtlemist ning ebaturvalise kasvukeskkonna mõjusid. Kui last kasvatav pere ise ei suuda lapse heaolu tagada kas piiratud vanemlike oskuste või lapsest tulenevate arengu- ja käitumishäirete tõttu, peavad riigi ja kohaliku omavalitsuse asutused rakendama meetmeid lapse abivajaduse ennetamiseks, sekkumiseks ning raskuste lahendamiseks.

Lastekaitsetöös kasutatakse lapse heaolu kolmnurka kui raamistikku, mis aitab juhtumite lahendamisel hinnata lapse heaolu kolme valdkonna kaudu: lapse arenguvajadused, vanemus ja pere ning ümbritsev keskkond. Arenguvajaduste hindamisel keskendutakse lapse tervisele, tundeelule, käitumisele, identiteedile, suhetele ja õppimisvõimele. Vanemluse puhul vaadeldakse hoolitsuse taset, piiride seadmist, emotsionaalset kohalolu ja kasvukeskkonna turvalisust. Keskkonna analüüs hõlmab pere ajalugu, sotsiaalselt võrgustikku, elamistingimusi ja majanduslikku olukorda. Kõigis valdkondades hinnatakse nii kaitse- kui ka riskitegureid – esimesed toetavad lapse arengut, teised ohustavad seda. (Lõhmus *et al.*, 2024, lk 12–15) Lapse heaolu kolmnurga rakendamine on teadus- ja tõendus põhine ning baseerub Inglismaal kasutusele võetud laste ja perede heaolu hindamisraamistikule *Assessment Framework3* ning SAAF (*Safeguarding Children Assessment and Analysis Framework*) (Lõhmus *et al.*, 2024, lk 16–17).

Lastekaitsetöös peamise töövahendina kasutatav lapse heaolu hindamise käsiraamat kirjeldab detailselt ja etapiviisiliselt, kuidas rakendada lapse heaolu kolmnurka tööriistana lapse abivajaduse hindamisel, hõlmates nii kaitse- kui ka riskitegurite analüüsi. Lapse heaolu hindamise käsiraamat on juhiseks lastekaitsetöö spetsialistile ning hõlmab juhtumikorralduse protsessi alates abivajavast lapsest teate saamisest ja lapse abivajaduse hindamisest kuni juhtumimenetluse lõpetamiseni. (Lõhmus *et al.*, 2024, lk 12–14)

NGTS on meede vanuses 16–29 mitteõppivatele ja -töötavatele noortele, et toetada katkenud haridustee jätkamist, asumist võimetekohasele tööle ning võimaldab noori taasühiskonnastada. Abimeetme süsteem koosneb juhtumikorraldusest, ühtsest infosüsteemist ja andmete vahetamisest teiste riiklike registritega, et saada ülevaade riskirühma noortest. (Lõhmus *et al.*, 2024, lk 45–46) Seega on NGTS eesmärk eeskätt olla abivahend ja tööriist kohalikule omavalitsusele, et leevendada sotsiaalvaldkonna

ülekoormust ning ennetada edasisi võimalikke sotsiaalseid probleeme ühiskonnas (Sotsiaalkindlustusamet, 2022, lk 25).

PLR mudel on ennetav, perekeskne lühisekkumine, mis on suunatud käitumis- ja pereprobleemidega lastele ja noortele (Lättemägi, 2021, lk 28). Mudel põhineb võrgustikutööl, kaasates lapse lähivõrgustiku, sh sugulased ja tuttavad, ühiste lahenduste leidmisse (Lõhmus *et al.*, 2024, lk 23). Eesmärgiks on tugevdada pere sisemisi ressursse ja taastada peresuhteid, andes vastutuse tegevusplaani koostamisel perele endale. PLR-i rakendatakse olukordades nagu koolikohustuse rikkumine, riskikäitumine, perevägivald, sõltuvused või raskused vanemlike oskustega. (Lõhmus *et al.*, 2024, lk 23–25)

Tõsiste käitumisprobleemidega ja õigusrikkumisi toime panevate 12–18-aastaste laste ja noorte (Lõhmus *et al.*, 2024, lk 45) toetamiseks on välja töötatud võrgustiku koostööl põhinev juhtumiskorralduslik RV mudel, mille üheks eesmärgiks on vähendada korduvaid õigusrikkumisi ning riskikäitumisest tulenevaid pikaajalisi negatiivseid mõjusid noorele, tema perele ning kogukonnale laiemalt (Tamm *et al.*, 2021, lk 173), kuid mudel on kasutatav ka ennetava meetmena vältimaks noore suunamist kinnise lasteasutuse teenusele (Lõhmus *et al.*, 2024, lk 37). RV mudeli rakendamisel teeb kohalik omavalitsus intensiivset võrgustikutööd erinevate elualade spetsialistidega, kellest igaüks vastavalt oma rollile ja vastutusalale aitab oma teadmiste ja võimalustega leida lahendusi noore ja sh tema perekonna olukorra parandamiseks (Gornischeff *et al.*, 2020, lk 52). Mudeli võrgustikutöö jaoks on väljatöötatud ühtne tegevusraamistik, mille eesmärk on toetada noort tema probleemide lahendamisel, samuti on loodud konkreetsete võrgustiku tööriistad tegevuskava järgimiseks (Lõhmus *et al.*, 2024, lk 37). Eesti lastekaitsetöös kasutusel olev RV mudel põhineb erinevate riikide juhtumiskorralduslikele mudelitele MARAC (ingl *Multi-Agency Risk Assessment Conference*), MAPPA (ingl *Multi-agency public protection arrangements*), YOT (ingl *Youth Offending Teams*) ja CS (ingl *Circles of Support*), kuid peamiselt on see välja arendatud Soomes noorsootöös kasutusel oleva kuritegevuse ennetustöö mudeli Pasila-tegevused (sm *Pasila-toiminta*) (Aseman Lapset ry, 2022, lk 21) eeskujul, mille rakendamist Soomes koordineerib ühing Aseman Lapset ry (Lõhmus *et al.*, 2024, lk 38). Soome mudeli peamine eesmärk on kuritegevuse ennetamine ning riskikäitumisega ja erituge vajavate noorte toetamine võrgustikutöö kaudu. Mudeli kasutamisel tehakse tihedat koostööd noortega, nende perede ja neid

ümbritsevate võrgustikega, et tugevdada võrgustikke selliselt, et nad suudaksid sekkuda noorte kuritegelikku käitumisse ja toetada nende õiguskuuleka ellusuhtumise kujunemist. (Aseman Lapset ry, 2022, lk 28) RV mudel on rahastatud Euroopa majanduspiirkonna ja Norra finantsmehhanismi 2014–2021 programmi „Kohalik areng ja vaesuse vähendamine“ kaudu. Justiitsministeeriumi algatatud alaealiste erikohtlemise süsteemi loomise üheks eesmärgiks oli efektiivsemalt toetada riskikäitumisega laste ja noortega tegelevate spetsialistide, asutuste ja võrgustike koostööd. (Reile & Kruus, 2023b)

RV võrgustikutöö keskmes on alaealine, keda uuendusliku lähenemisena mudeli kasutamisel toetab noore enda poolt valitud turvaline usaldusisik, teisteks võrgustiku liikmeteks on pere või hooldajad ning erinevad isikud ja spetsialistid, kes ühel või teisel viisil noorega juhtumipõhiselt kokku puutuvad ja suudavad olla toeks võrgustikus. Võrgustikku võib kuuluda spetsialiste eri valdkondadest nagu lastekaitsetöö spetsialist, politsei, prokuratuur, NGTS spetsialist, sotsiaalpedagoog kaasava hariduse spetsialist, treener, noorsootöötaja, terapeutid jne. (Lõhmus *et al.*, 2024, lk 37) Erinevatelt elualadelt spetsialistide kaasamine võimaldab ressursse kasutada vastavalt vajadusele, ennetades olukordi, kus näiteks madalama riskikäitumisega laps või nooruk suunatakse tema jaoks liialt intensiivsesse või kulukasse toetusprogrammi (Tamm *et al.*, 2021, lk 173). RV mudel erineb tavapärasest võrgustikutööst selle poolest, et kõik võrgustikuliikmed on ühise eesmärgi nimel võrdselt kaasatud, kaardistatakse ühine eesmärk ja tegevuskava ning kogu protsess kulgeb kindla struktuuri järgi. Koostöömudeli põhiväärtusteks on tegevuse süsteemsus, juhtumipõhine konfidentsiaalsus, traumateadlikkus, noortekeskus ja taastava õiguse mõtteviis. (Reile & Kruus, 2023a, lk 75) RV mudel loob selge tegevusraamistiku, kuidas abivajava lapse ja noore probleeme etapiviisiliselt lahendada. Võrgustikuliikmed, nii spetsialistide ring kui ka laps, noor ja lapsevanem võtavad juhtumi lahendamisel kindla rolli ja vastutuse ning üheskoos tegutsedes ja toetades järgitakse tegevuskavas määratletud eesmärkide täitmist ja selle mõju. (Tamm *et al.*, 2021, lk 173)

Lastekaitsetöös kasutatavad mudelid, abivajaduse hindamise meetodid ning rakendatavad abimeetmed on tervikuna laia kasutusala ning eeldavad intensiivset võrgustikutööd erinevate valdkondade asutuste ja erialaspetsialistidega. Ühises koostöös on kõigil osapooltel ühine eesmärk pakkuda abi lapsele, tema perele ja lähivõrgustikule, ennetada või leevendada erinevate riskikäitumiste ja sotsiaalsete probleemide süvenemist.

2. UURING RINGIST VÄLJA VÕRGUSTIKUTÖÖ EFEKTIIVSUSEST PÄRNUMAA OMAVALITSUSTES

2.1. Ringist välja mudeli võrgustikutöö rakendamine

RV mudeli rakendamine Eestis toimus esmakordselt aastatel 2020–2023, pilootperioodil rakendati uudset võrgustikutöö mudelit 54 korral järgmistes Pärnumaa omavalitsustes: Pärnu linn, Põhja-Pärnumaa vald, Tori vald, Häädemeeste vald ja Saarde vald (Sotsiaalkindlustusamet, 2025). Perioodil 2024–2027 jätkub mudeli arendustegevus ja rakendamine ning laialdasem kasutusele võtmine kohalikes omavalitustes (Reile & Kruus, 2023a, lk 79). RV mudelit koordineerivad sotsiaalkindlustusameti juhtivspetsialist ja kaks nõuandvas rollis olevat peaspetsialisti, kellest üks juhib seitsme ja teine üheksa maakonna võrgustikutööd (Sotsiaalkindlustusamet, 2025). Mudeli rakendamine eeldab, et RV võrgustikud on läbinud baaskoolituse, mis käsitleb taastava õiguse põhimõtteid, mudeli struktuuri, usaldusisiku rolli ning tööriistade kasutamist, samuti traumateadlikku lähenemist ja spetsialistide enesehoidu. Intensiivne võrgustikutöö abivajava noorega kestab vähemalt kuus kuud, järgib kindlat struktuuri ning hõlmab tegevuskava koostamist, riskikäitumise hindamist ning vahe-, lõpu- ja järelhindamisi. (Lõhmus *et al.*, 2024, lk 37–43)

Võrgustikutegevuse ettevalmistavas etapis toimub lastekaitsetöö spetsialisti poolt RV rakendustaotluse ja nooruki riskihindamise vormi PACT (ingl *Positive Achievement Change Tool*) koostamine ja esitamine sotsiaalkindlustusametile, millele järgneb ametkonna vastus RV meetme rakendussoovitusega ning tehakse kokkulepe rakendustoe edasiste tegevuste kohta (Sotsiaalkindlustusamet, 2025). Järgnevalt toimub noore ja tema pere kirjaliku nõusoleku saamine võrgustikus osalemiseks (Lõhmus *et al.*, 2024, lk 40). Merila (2024) märgib, et lapse kaasamine on võrgustikutöö edu alus, kuna lapse osalus tema elu mõjutavates otsustes ja tegevuses õpetab lapsele vastutustunnet, suhtlemise ja konfliktide lahendamise oskust ning otsustusprotsessides kaasa rääkimise julgust. Lapse

arvamuse ja seisukohtadega arvestamine toetab noore eneseväärtustamist ja positiivse enesehinnangu kujunemist ning loob usaldusliku suhte võrgustikuliikmetega. Reile & Kruus (2023a, lk 78) viitavad, et lisaks usalduse saavutamisele lapsega on sama tähtis luua kontakt ka lapsevanemaga, et komplekselt kõrvuti noorega toetada vanemat, kel võivad esineda erinevad probleemid nagu sõltuvussuhe, traumakogemus, piiravad uskumused, raskused piiride seadmise ja vanemlusega.

Võrgustikutöö aktiivses faasis toimuvad etapiviisilised tegevused ja võrgustiku osapoolte kohtumised, kuhu on kaasatud noor ja tema valitud usaldusisik, kes täidab toetavat ja nõustavat rolli ka igapäevategevustes väljaspool võrgustikukohtumisi. Enamasti on usaldusisikuks noort hästi tundev ja usaldusväärne inimene, kelle isikuomadused, eluviisid ja harjumused oleksid eeskujuks noorele uute hoiakute ja väärtuste kujundamisel. (Gornischeff *et al.*, 2020, lk 52) Mudeli teostamiseks on välja töötatud kompleksne tööraamat, milles sisaldub üheksa töölehte noorele kui ka spetsialistile RV võrgustikutöö korraldamiseks, enesehoiuks ja -analüüsiks (Lõhmus *et al.*, 2024, lk 43). RV mudeli kõigis tegevusetappides toimub noore kaasamine ning osalusvastutus, näiteks töölehe „Minu plaan“ koostamisel antakse noorele vastutav roll oma tulevikuvõimaluste kujundamiseks (Reile & Kruus, 2023a, lk 77). Edasiminekuid noore arengus ja toimetulekukus märgatakse ning tähistatakse. Tagasilanguste ja koostööraskuste puhul arutatakse olukorda noorega toetavas õhkkonnas, otsitakse üheskoos lahendusi ning viiakse vajadusel sisse muudatused tegevuskavas. (Lõhmus *et al.*, 2024, lk 41) Võrgustikutöö lõpuetapis toimub noore riskikäitumise hindamine ja tehakse kokkuvõtted võrgustikutöö tulemustest. Kuus kuud pärast võrgustikutegevuse lõppu toimub noore toimetuleku järelseire ning võimaliku riskitaseme korduv hindamine. (Lõhmus *et al.*, 2024, lk 43) Riskitaseme püsimisel või tõusmisel kaalutakse RV võrgustikutegevuse jätkamist või mõne muu meetme planeerimist. Kui noore riskikäitumine on taandunud või pole tõusnud, lõpetatakse RV meetme rakendamine. (Sotsiaalkindlustusamet, 2025)

Lõhmus jt (2024, lk 38) toovad välja, et võrgustikuliikmete rollid, ülesanded ja vastutusalaad juhtumimenetluse kestel kaardistatakse selgelt vastavalt liikmete erialasele pädevusele, mida noore toetamisel kasutada. Võrgustikukohtumised on üles ehitatud kindla struktuuri järgi ning täites tegevuskavas püstitatud eesmärgi, kõik kohtumised protokollitakse ning sisestatakse sotsiaaltöös kasutatavasse andmeregistrisse STAR.

Lastekaitsetöös kasutatava RV võrgustikutikutöö mudel võimaldab riskikäitumisega lapsel ja noorel osaleda juhtumikorralduses võrdväärse võrgustikuliikmena, kelle hääled, otsused ja arvamused võetakse kuulda ning keda toetatakse tulevikuväljavaadete ja eesmärkide seadmisel. Mudeli juhtumikorralduses on oluline võrgustikuliikmete ja asutuste vaheline koostöö ja süsteemsus, et kindlustada tegevuskava eesmärkide täitmine ning positiivsed lapse muutused lapse ja tema perekonna elus.

2.2. Uuringu läbiviimine ja metoodika kirjeldus

Uuringu läbiviimisel kasutati kvalitatiivset uurimisviisi, mis võimaldab saada uusi teadmisi ja arusaamasid nähtusest või kogemusest, mitte niivõrd saada vastuseid rangelt kindlaks määratud küsimustele (Campbell, 2014, lk 3). Kvalitatiivse uurimistöö peamisi eesmärke on otsida sügavamat arusaama inimeste poolt kogetust (Bearman, 2019, lk 1). Seega annab kvalitatiivne uurimisviis selgitused erinevatele sotsiaalsetele ja käitumuslikele nähtustele, kuna nähtuse seletamiseks tuleb aru saada tähendustest, mille inimesed on neile omistanud (Askarzai & Unhelkar, 2017, lk 24).

Uuringu andmekogumise meetodiks on intervjuu, see võimaldab andmete saamise kohandamist vastavalt olukorrale ning vastaja vajadustele (Õunapuu 2014, lk 170). Kvalitatiivsete andmete kogumisel intervjuu teel saadud inimeste arusaamad ja kogemused annavad teavet, kuidas mõistetakse ja tajutakse sotsiaalseid nähtusi (Bearman, 2019, lk 1). Intervjuu tüübiks valiti poolstruktureeritud intervjuu, kuna see võimaldab andmete kogumisel saada küsitlertavalt teavet huvipakkuva teemaga seotud isiklike kogemuste, hoiakute ja tõekspidamiste kohta (DeJonckheere & Vaughn, 2019, lk 2). Poolstruktureeritud intervjuu kaudu tuuakse välja seisukohad konkreetsel teemal või otsitakse infot võtmeisikute taustateabe või institutsionaalse perspektiivi saamiseks (Hammarberg *et al.*, 2016, lk 498). Oma olemuselt on poolstruktureeritud intervjuu süvaintervjuu, kus vastatakse ettevalmistatud ja skemaatiliselt jaotuvatele küsimustele, (Jamshed, 2014, lk 87). Poolstruktureeritud intervjuu põhineb intervjuerija ja intervjueritava vahelisel ainulaadselt suhtel, dialoogil, kus vestlus lähtub paindlikult intervjuerimiskavast, mida täiendavad järelküsimused, ja kommentaarid uuritava kohta. Poolstruktureeritud intervjuu võimaldab intervjuerijal muuta küsimuste järjestust ja

sõnastust selliselt, et see sobituks kõige paremini küsitletava ja vestlusteema konteksti. (DeJonckheere & Vaughn, 2019, lk 1–3)

Uuringu läbiviimiseks on autori poolt koostatud intervjuu kava (vt lisa 1), kus on esitatud uurimisteemade valdkonnad ning küsimused kindlas järjestuses, kuid neile vastamine toimub vabas järjekorras (Lagerspetz 2017, lk 140). Intervjuu kava ülesehitusel, teemavaldkondade liigendamisel on teoreetilise raamistikuna kasutatud erialadevahelist koostööd käsitlevat PINCOM mudelit, mis mõõdab arusaamu spetsialistide vahelisest tajutavast koostööst ning mida on varasemalt rakendatud edukalt lastekaitstesüsteemis ja laste vaimse tervise valdkonnas (Ødegård & Bjørkly, 2021, lk 256). Larsen jt (2022, lk 433) kohaselt on PINCOM mudel vahend, mis aitab mõista subjektiivseid arusaamu valdkondadevahelisest koostööst. Täiendavalt juhib Jakob jt (2017, viidatud Larsen *et al.*, 2022, lk 433 vahendusel) tähelepanu uuringule, mille kohaselt on tervishoiu- ja sotsiaalvaldkonnas hindamisvahendit hinnatud kõrgelt psühhomeetriliste omaduste tõttu.

Lõputöö uuringusse kaasati eesmärgipärane valim kindlate kriteeriumite alusel (Õunapuu, 2014, lk 143), et oleks võimalik läbi viia uuring kindla sihtrühma intervjueritavatega. Valimi liikmete intervjuus osalemise kriteeriumiks oli lastekaitsetöö spetsialisti otsene osalemine ja kogemus RV võrgustikutöös, kuna nad täidavad RV mudeli juhtumikorraldaja rolli ning on peamiseks koordinaatoriks abivajava lapse, tema pere ning teiste võrgustikku kuuluvate spetsialistide ja asutuste vahel. Valimisse kuulusid seitsme Pärnumaa omavalitsuse 25 lastekaitsetöö spetsialisti järgmistest omavalitsustest: Tori vald, Saarde vald, Põhja-Pärnumaa vald, Lääneranna vald, Kihnu vald, Häädemeeste vald ja Pärnu linn. Valimiga võeti ühendust e-kirja teel edastades üleskutse osaleda käesolevas uuringus. Esimene e-kiri saadeti valimile 05.03.2025, korduvad kirjad uuringus osalemiseks edastati adressaatidele 10.03.2025 ja 14.03.2025. Kogu valimi 25 liikmest kaheksa lastekaitsetöö spetsialisti neljast omavalitsusest andsid nõusoleku intervjuerimiseks ja uuringus osalemiseks. Valimi 25 spetsialistist viis teavitasid e-kirja teel, et neil puuduvad RV mudeli rakendamise kogemused lastekaitsetöös. Uuringus osalemise üleskutsele jätsid tagasiside saatmata 12 lastekaitsetöö spetsialisti, millest tulenevalt ei saa teha järeldusi, kas neil on varasemaid kogemusi RV võrgustikutöö rakendamisega või mitte. Intervjueritavate vastuseid analüüsisides leiab autor, et uuringus osalenud valimiliikmete hulk järelduste tegemiseks oli piisav, kuna Hammarberg jt (2016,

lk 500) märgivad, et kvalitatiivsete uuringute valimite suurus on tavaliselt väike, valimi suuruse kohta tehtavate otsuste puhul kasutatakse sageli mõistet „küllastatus“, mis kirjeldab olukorda, kus kogutud andmed kalduvad korduma või andmed ei paku enam uusi suundi ega tekita uusi küsimusi. Suurem valim ei anna suuremat kohaldatavust, kuna sügavuti uurimise asemel uuritakse liialt palju erinevaid andmeid, valim on liiga lai või andmehulk liialt mahukas, et teostada asjakohast ja adekvaatset analüüsi.

Intervjueeritavatega lepidi kohtumised kokku e-kirja teel. Kirjas selgitati osalejatele intervjuu läbiviimise korraldust nagu anonüümne osalemine uuringus, nõusolek helisalvestamiseks ja helisalvestite kustutamine pärast lõputöö kaitsmist. Intervjuud toimusid ajavahemikul 06.03–28.03.2025. Intervjuude kestuseks oli kavandatud hinnanguliselt 45–60 minutit. Toimunud vestluste kestused jäid vahemikku 24 kuni 54 minutit, keskmiselt 39 minutit. Tabel 1 annab ülevaate respondentide kodeeringust, intervjuude toimumise ajast ja kestusest. Andmeanalüüsis kasutas autor respondentidele viitamisel enda koostatud kodeeringut, intervjueeritavad tähistati järgmiselt: LS1–LS8.

Tabel 1. Läbiviidud intervjuud

Intervjueeritava kood	Intervjuu toimumise kuupäev	Intervjuu kestus (minutites)
LS1	06. märts 2025	45.26
LS2	13. märts 2025	44.51
LS4	13. märts 2025	54.03
LS3	14. märts 2025	24,16
LS5	15. märts 2025	43.56
LS6	17. märts 2025	27.50
LS7	21. märts 2025	36.45
LS8	28. märts 2025	38,17

Uuringus osalenud kaheksast spetsialistist kolmega toimusid intervjuud kontaktkohtumisena nende töökohas. Silmast silma kohtumistel kasutas autor intervjuude salvestamiseks mobiiltelefoni helisalvestuse rakendust *Easy Voice Recorder*. Intervjuud transkribeeriti TTÜ avaliku kõnetuvastusrakendusega Tekstiks.ee (Olev & Alumäe, 2022). Viie spetsialistiga toimusid kohtumised programmi *Microsoft Teams* vahendusel, helisalvestamiseks ja transkribeerimiseks kasutati *MS Teams* rakendust. Transkribeeritud tekstifailid salvestati *Microsoft Word* dokumendina. Uurimistulemuste analüüsitekstis on intervjueeritavate anonüümsuse tagamiseks ning uuringu kontekstis ebaolulised

tekstilõigud tähistatud märgisega /.../. Kõik kogutud heli- ja videosalvestised säilitati andmeanalüüsiks parooliga kaitstud arvutis ning kustutati pärast lõputöö kaitsmist.

Andmete analüüsimiseks kasutas autor kvalitatiivset temaatilist tekstianalüüsi, mis on Nowell jt (2017, viidatud DeJonckheere *et al.*, 2024, lk 259 vahendusel) kohaselt teadustöodes laialdaselt kasutatav lähenemisviis. Lagerspetz (2017, lk 181–182) kirjeldab kvalitatiivset tekstianalüüsi kui tekstide süstematiseerimist, kus uuritava teksti sisu ja andmete töötlemisel saadud tõlgendused visualiseeritakse ning muudetakse terviklikumaks. Braun & Clarke (2006, viidatud DeJonckheere *et al.*, 2024, lk 259 vahendusel) märgivad, et teemaanalüüsi kui kvalitatiivse analüüsi meetodi eesmärk on tuvastada, analüüsida ja esitleda mustreid kvalitatiivsetes andmetes.

Andmeanalüüsiks kasutati deduktiivset lähenemisviisi, mis põhineb teatud valdkonna teoreetilistele lähtekohtadele, uurimisküsimusele ning teooriapüstitusele. Deduktiivne andmeanalüüs toimub struktureeritud koodistiku abil, lähtudes teaduskirjandusest ja teoriast, kuid on avatud ka uuringu käigus saadud uutele lähtekohtadele. (DeJonckheere *et al.*, 2024, lk 260–261) Braun jt (2022, viidatud DeJonckheere *et al.* 2024, lk 260 vahendusel) kohaselt peab kvalitatiivse temaatilise analüüsi suund olema kooskõlas uurimisküsimuse, uuringu eesmärgi, põhjendatuse ning uuringut suunava raamistikuga.

Andmeanalüüsi alustati *Microsoft Word* abil intervjuutekstide mitmekordse lugemisega, et saada üldine arusaam valimi vastustest, millele järgnes tekstist märksõnade leidmine koodide määramiseks järgides intervjuukavas eelmääratletud kategooriaid ja teemasid. Koodid on andmefragmentidele antud märksõnad, mis kokkuvõtlikult kirjeldavad iga andmeosa ning on seotud uurimisküsimusega. (Johnson-Peretz *et al.*, 2024, lk 2) Antud uuringus rakendas autor esmalt avatud kodeerimist, leides intervjuudest tsitaadid (*in vivo* koodid), mille eesmärk on koguda märksõnu, tähendusi ja tähelepanekuid (Laherand, 2008, lk 286). Avatud kodeerimisel selgunud koodide grupeerimiseks ja kategooriate loomiseks kasutati telgkodeerimist, selekteerides algselt kodeeritud tekstist välja kõige määravamad teemad ja alamkategooriad, mis uurimisküsimusest lähtuvalt on kõige olulisemad uurimisküsimusele vastuste leidmiseks (Laherand, 2008, lk 127).

Saamaks ülevaadet uuringus osalejate kogemustest koostööd pärssivatest teguritest püstitas autor uurimisküsimuse „Missugused on peamised kitsaskohad, millega kohaliku

omavalitsuse lastekaitsetöö spetsialistid RV mudeli võrgustikus kokku puutuvad?“, mille koodipuu on toodud lisas 2. Teise uurimisküsimusena „Kuidas parendada võrgustikutöö efektiivsust lastekaitsetöö spetsialistide vaates?“ otsiti vastuseid koostööd toetavatele aspektidele, mille koodipuu on lisas 3. Järgmises alapeatükis tuuakse välja intervjuude andmeanalüüsis selgunud tulemused vastavalt PINCOM-mudeli ülesehitusele.

2.3. Uurimistulemuste analüüs

2.3.1. Tajutav efektiivsus individuaalsel tasandil

Mõistmaks arusaamu võrgustikutöö koostööst individuaalsel tasandil analüüsiti valimi vastuseid nelja alamkategoria kaudu nagu vastanute motivatsioon, rolliootus, isikuomadused ja ametialane võim. Neli uuringus osalejat tunnetasid motivaatorina ühtekuuluvustunde ja ühise nägemuse tekkimist (LS1–LS3, LS6), lisaks tunti enda sisemist jõudu kui võimalust toetada last ja pere muutuste saavutamisel (LS6). LS5 motiveerib vajadus olla lapsele kuulaja ja mõistja, mitte tegeleda kohustuslikus korras. LS4 ja LS5 tundsid rahulolu mõttest, et teatud osa muutustest pere elus on saavutatud RV mudeli toel. Kolme respondendi eesmärk on kujundada RV võrgustikutööst positiivne kuvand lapsele ja perele (LS1, LS6, LS8). Võrgustiku mõte on olla mittekaristav meede lapsele, et muuta raskused paremaks (LS6). LS1: „Oleme selleks, et last toetada, saada ta toimima, see on ennetus lapsele ja perele, kõigil peaks olema selge, et me pole karistus- või näägutusorgan, vaid eesmärk on aidata last ning sellest peaks tekkima sünergia.“ Intervjuudes selgus, et LS4 ja LS7 motivatsiooni mõjutavad koostööraskused perega. Spetsialisti panus on selgelt seotud motivatsiooni hoidmisega. LS1: „Alati ei võta pere soovitusi omaks /.../ näeme mudeli vajalikkust, oleme jäämäe-töölehed ära teinud ja peaks eemal olevat lapsevanemat ka kaasama /.../ aga vastuseis on nii suur, siis tegelikult sellest mudelist nagu näeme, kasu pole, see tõmbab motivatsiooni alla.“

Motivatsiooni mõjutajana märgiti sotsiaalkindlustusameti RV mudeli peaspetsialisti toe puudumine, mis aitaks keerukamates juhtumites hoida tööprotsessi fookuses.

Ausalt öeldes ei ole enam väga motivatsiooni, seetõttu, et sotsiaalkindlustusameti spetsialist, kes meile toeks antud, ta praktiliselt ei osale, mõnel kohtumistel küll, kuid peame justkui ise seda läbi uurima, mis erinevused on tavalise võrgustikuga. Ei taju RV suurt erinevust võrreldes igapäevase võrgustikutööga. (LS2)

Rollitaju ja vastutuse jaotusega tundsid rahulolu enamasti kõik respondendid, kolm osalejat täheldasid arusaamist rollijaotusest ja ülesandest võrgustikus (LS3, LS4, LS8), kuna RV võrgustikutöö on väga konkreetse struktuuriga ja tegevuskavast lähtuv (LS3, LS5) ning tööülesanded on fikseeritud kuupäevaliselt (LS3). Siiski esines kaheksast respondendist kolmel kogemusi rollisegaduse ja mitte tajumisega (LS1, LS2, LS5). Respondent LS1 kirjeldas olukorda, kus võrgustikuliikmest politseinik või koolitöötaja, hakkab teistele liikmele ette kirjutama, mida igäüks peaks tegema. Sarnast kogemust jagas ka LS2, kui inimesed ei mõista oma rolli, ega jää oma rolli ning näiteks politsei hakkab lastekaitsele ette kirjutama tema rolli, millest tekivad lahkkelid. Rolli mitte tajumise olukorras on osalejad pidanud end kehtestama (LS1, LS4, LS5).

Osaleja LS1 arvates on rollijaotus ja koostöö tõhus kui võrgustikku ei kuulu spetsialiste, keda vaja pole, sest kui kaasata inimesi, kes otseselt lapsega kokku ei puutu, siis hakatakse endale rolli leiutama. Neli respondenti kaheksast pidasid rollides ja vastutusalas püsimist määrava tähtsusega, et koostöö toimiks, kuna juhtumikorraldaja on võtmeisik võrgustikus (LS2, LS3, LS5, LS8). Vastaja LS5 juhib aga tähelepanu enda arengukohale:

Mõnikord võib rollisegaduse põhjus olla minus /.../ pole piisavalt selgelt väljendanud ootusi või kokkuleppeid, mis on tekitanud segadust või ebamäärasust. Juhtumikorraldajana on minu vastutus luua ühine arusaam, mida võrgustikuna soovime saavutada ja tuleb täpsustada igäühe panust ja vastutust. /.../ olen saanud väärtusliku kogemuse, et efektiivne suhtlemine ja sõnumite selgus on võrgustikutöö üks olulisemaid edutegureid. (LS5)

Uuringus osalejad pidasid võrgustikutöös abivajava lapse ja perega olulisteks isikuomadusteks lugupidamist ja ausust (LS1, LS3–LS5), paindlikkust ja loovust (LS5, LS2), esile toodi oskust pakkuda perele õlatunnet ning mitte olla käsutaja (LS1), olla suunanäitaja (LS7). Vastaja LS1 märgib, et igas juhtumis aitab kaasa kuulamisoskus, perele ja noorele enda hääle andmise võimalus otsuste langetamisel ning liikumine protsessis pere tempos, kes teab kõige paremini oma peresüsteemi. Respondent LS2 sõnul on oluliseks isikuomaduseks armastuse võime ükskõik kui keerulises juhtumis, ausus, oskus kasutada huumorit toetaval viisil, aga eeskätt kõigi spetsialistide teadlikkus oma tööst ja vastutusest. Samuti toodi välja, et avatud suhtlus ja üksteise mõistmine meeskonnas on ülioluline, kuna efektiivne koostöö ei tähenda ainult kokkusaamisi ja

protokolle, vaid ka usaldust, austust ja ühist eesmärki, kus iga spetsialist tunneb, et tema panus on väärtustatud (LS5).

Respondentide hinnangul nähakse koostööd raskendavate isikuomadustena konfliktisust, piiratud mõtlemisvõimet ja hoiakuid (LS2), jäikust ja pinnapealsust (LS3, LS5), sildistamist ja süüdlaste otsimist (LS4) ja üksteisega mitte arvestamist (LS8). Osaleja LS5 tõi välja, et usaldamatus on suur takistus, kuna meeskonnaliikmed tunnevad, et nende arvamust ei kuulata või kui ei julgeta mõtteid avaldada, siis ei saa tekkida ka head koostööd. Vastaja LS4 juhtis tähelepanu, et jäikade hoiakutega võrgustikuliikmetega on raske saada koostööle ning tuleb säilitada ühine eesmärk sõltumata isiksuste eripäradest.

Tegelikult on äärmiselt ebameeldiv suhelda inimesega, kes on liiga sõjakas, liiga sõnakas. Meeskonnas ei tohiks unustada, et vahet pole, et kust kohast sa spetsialistina tuled ja mis on parasjagu sinu roll. Praegu oleme siin ühtse eesmärgi nimel ja nii paratamatult on, ja kuskile peame me ühiselt jõudma. (LS3)

Ametialase võimu hoidmisel nähakse positiivse tegurina järjepidevat enesearengut ja kogemuste saamist erinevate juhtumite kaudu. LS3 käsitleb võrgustikutööd kui pidevalt uuenevat teekonda koos noore ja perega. LS1 ja LS5 tunnetavad oma ametipositsiooni kergelt suunava jõuna – LS1 rõhutab, et võrgustik ei tohiks toimida karistusorganina, vaid aidata perel edasi liikuda. LS2 lisab, et vahel tuleb peret survestada, ent seda tuleb teha delikaatselt ja koostööle orienteeritult. LS1 sõnul on juhtumikorraldaja ülesanne hoida fookust ja suunata arutelu sisulistele küsimustele, vältides teemast kõrvale kaldumist. LS5 peab juhtumikorraldajat võtmeisikuks, kes koondab osapooled, tagab kokkulepete elluviimise ja suunab koostööd. Kõik vastajad hindasid võrgustikutööst saadud kogemusi väärtuslikena. LS5 sõnul on see aidanud mõista paremini, kuidas ennetada arusaamatusi, toetada koostöövalmidust ja rakendada süsteemset juhtimist keeruliste juhtumite korral.

Lastekaitsetöö spetsialisti kui RV mudeli juhtumikorraldaja ametialast võimu mõjutavad negatiivselt kokkulepetest mitte kinnipidamised ja oma ameti- või asutuse positsioonist lähtuv jäikus. LS5: „On juhtumeid, kus keegi istub laua taga pigem „valvurina“, kes peab silmas oma asutuse huvisid, mitte lapse heaolu. Sellises olukorras tuleb palju vaeva näha, et end juhtumikorraldajana kehtestada, et säilitada keskendumine sellele, mis on lapse jaoks parim.“ Ametialase võimu kehtestamist võrgustikujuhina kinnitas ka LS7 selgitades korduvalt kokkuleppeid, et kõik oleksid samal lainel, sest kui tiimis on inimesed, kes

kuulavad ja arvestavad, kulgeb protsess palju sujuvamalt. Tähelepanu pöörati ka ebavõrdsele vastutusele ja koormusele võrgustikutöös. LS1 tunnetas, et lastekaitse on niigi palju vastutust ja kui iga kord on ülesanded ikkagi ainult ühel ehk lastekaitsele, siis ei ole sellel asjal mõtet, kuna kõigil peab olema ühine valmisolek võtta ülesandeid ja rolle. Ametialast võimu võib õõnestada võrgustikuliikme poolt esinev rollisegadus. LS1 tundis, et mudel jookseb kokku, kuna juhtumikorraldaja hakkas rolli kaduma ning tuli end kehtestada, kes on juht ja abilised võrgustikus.

Osalejad tundsid sisemist motivatsiooni võrgustikus osalemisel ja oldi teadlikud enda rollist, vastutusest, ametialasest võimust võrgustiku juhtumikorraldajana, mis võimaldab seada piire võrgustikuliikmete rollide hajumisel ja tagada proportsionaalne vastutus meeskonnas. Koostööst saadud kogemusi tajutakse väärtusena isiklikus ja tööalases enesearengus. Võrgustikutöö takistustena isiklikul tasandil tajuti isikuomadustest tulenevaid suhtetegureid, raskusi rollipiiride ja ebavõrdse vastusega seoses.

2.3.2. Tajutav efektiivsus grupi tasandil

Kõik kaheksa vastajat hindasid senist võrgustikutööd üldiselt heaks, kuid LS1 tõi esile raskused ühise aja leidmisel. LS3 rõhutas, et lahkavõtted aitavad kujundada paremaid tegevusplaanide, kui spetsialistid teevad koostööd. LS5 sõnuliselt tunnustas head tulemust avatusest, usaldusest ja eneserefleksioonist, mis aitavad parandada juhtimisstiili ja suhtlemist. Siiski viitasid mitmed vastajad koostööprobleemidele. LS5 ja LS7 kogesid koostöö puudumist – seda väljendas spetsialistide passiivsus, infovahetuse puudulikkus ja vähene osalus koosolekul. LS1 lisas, et koostöötakistused võivad tuleneda ka lapse ja pere hoiakutest. LS5 tõi esile pettumuse meeskonnaliikmete vähesest kaasatusest ja kokkulepetest mitte kinnipidamisest, kuid märkis, et sellised olukorrad on olnud õpetlikud. LS2 sõnuliselt leidub nii pühendunud liikmeid kui ka neid, kes eelistavad vastutust vältida. LS8 ja LS5 juhtisid tähelepanu koostöö formaalsusele ja ebaproportsionaalsele vastutusele – mõne spetsialisti õlule langeb liiga suur koormus, mis pärsib tulemuste saavutamist ja põhjustab rahulolematust.

Olulisel kohal on võrgustikus usaldusliku suhte loomine nii spetsialistide vahel kui ka usaldussuhe lapse ja perega (LS1, LS5, LS7). LKS 5: „Usaldamatuse õhkkond võib viia süüdistusteni või vastandumiseni, mille tagajärjel kannatab kogu meeskonnatöö ning

lõppkokkuvõttes jääb laps vajaliku toeta ning ka parimate kavatsustega töö muutub ebaefektiivseks“. Toetav ja üksmeelne tiim võrgustikutöös on võtmetähtsusega, kuna lastekaitsetöös on palju raskust ja töömahtu ning kaadrivoolavus on suur (LS7).

Uuringus selgus, et infovahetus on enamasti väga paindlik ning infot vahetatakse jooksvalt vastavalt olukorrale ning raskusi võrgustikuliikmete vahel ei tajuta, see toimub peamiselt otsesuhtluses telefonitsi ja e-posti teel (LS1–LS8). Delikaatseid ja isikuandmeid sisaldavaid dokumente edastatakse krüpteeritult (LS1–LS8). RV võrgustikutöö toimub abiajava lapse ja tema perega, mis seab andmevahetuses esikohale isikuandmete kaitse. LS5 kinnitas, et infot jagatakse vaid nii palju kui vajalik ja viisil, mis tagab pere privaatsuse, sest läbipaistvus ja korrektsus infovahetuses loovad usaldust lapse ja pere silmis. Oma töös kasutavad kõik uuringus osalenud STAR-keskkonda, kuhu sisestatakse kõik vajalik. Puuduoleva info jaoks tehakse päringuid lapsevaemaga otse suheldes (LS1). Võrgustiku osapoolte infovahetus toimub selgelt kokkulepitud kanalite kaudu, üldiselt võrgustikukoosolekutel ja jooksvalt e-posti või telefoni teel (LS5). Raskusi infovahetusega on aga esinenud võrgustikuväliselt spetsialistilt või asutuselt andmete saamisega, näiteks raviasutustelt (LS1, LS4, LS6), kuhu tuleb korduvalt survestavalt pöörduda. LS1:

Vahel on vastatud, et mis see sinu asi on, aga siis sõnastan ümber, teen uue päringu. Aga mul on vajalik kohtus tõendada, et vanem on jätnud lapse hooletusse aastaid. Vahel nad ründavad, sest arstid on ise jätnud midagi tegemata, laps on märkamata. Aga ma vajan vastust, kas laps on saanud meditsiinist või psühhiaatriast abi.

Grupi tasandil tajutakse toimetulekut erinevalt sõltuvalt vaatekohast. Üheks lähtekohaks on spetsialisti toimetulek tagasilöökidega lapse ja pere vähese motivatsiooni ja koostööga, mis mõjutab võrgustikuliikmete emotsioone, LS7 hinnangul see kurvastab.

Me võime spetsialistidena käia muidugi koos aegajalt, nii-öelda infot vahetamas, aga siis on see midagi muud, see pole ringist välja, see on lihtsalt üks võrgustik /.../ programmi mõte on alati lapse ja vanema kaasamine /.../ toeks olemine muudatuste elluviimisel. See töötab siis, kui pere ja laps tulevad kaasa, tahavad nagu mingeid muutusi, kui kaob see koostöö, siis kukub mudel läbi, jah. Sundida ei saa. (LS1)

Võrgustikutöös tuleb toime tulla ka erimeelsustega, mis sageli tulenevad rollisegadusest (LS1, LS2, LS5, LS8). LS1 kirjeldab rollisegadust olukorrana, kus keegi eeldab, mida

teine peaks tegema, või kui kõik ülesanded kanduvad lastekaitsele. LS3 rõhutab, et meeskonnas võib pingeid tekitada ka ühise eesmärgi puudumine. LS8 sõnul on oluline, et kõik panustavad ja mõistavad, et tegutsetakse ühe lapse nimel. Erimeelsusi nähakse aga ka positiivses valguses – LS5 märgib, et erinevad arvamused aitavad leida paremaid lahendusi, kui neid arutatakse lugupidavalt ja avatult. LS3 ja LS6 ei pea erimeelsusi konfliktideks, vaid võimaluseks otsida mõistlikke lahendusi lapse ja pere heaks.

Toetuse kogemused varieeruvad, kuid enim mainiti sõnalist tuge (LS2, LS4, LS7). LS5 kirjeldati kui hoolivat ja usaldust loovat spetsialisti, kelle tunnustus aitas kaasa avatud suhtlusele ka keerulistes olukordades. Tunnustavad omadused, nagu hea kuulaja (LS5, LS8), ideede generaator (LS6) ja motiveerija (LS5), tõusid mitme vastaja hinnangutes esile. LS2 rõhutas, et koostööpartnerite, näiteks politsei, tunnustus on väärtuslik, kuna töö ise on sageli raskustega koormatud – tänukirjad on selles kontekstis oluline toetuse vorm.

Respondendid LS1 ja LS8 kirjeldavad, et eduka juhtumi lõppu tähistatakse tavaliselt ühiselt koos lapse, vanemate ja spetsialistidega. Samas viitab LS1, et otsene tunnustuse jagamine meeskonnas ei ole tavapärane – ajapuuduse tõttu jääb kiitmine tahaplaanile, kuigi positiivseid kogemusi siiski arutatakse. Enimlevinud toetusviisiks on spetsialistidevahelised arutelud ja emotsioonide jagamine (LS2–LS8). Kolleegidelt küsitakse arvamust ja kogemusi (LS2) ning neid kaasatakse juhtumiaruteludesse (LS6). LS2 rõhutab, et kolleegide mõistmine on olulisem kui kodune tugi, kuna vaid kolleegid mõistavad töö spetsiifikat. Levikult järgmised on sõnaline toetus, igapäevased vestlused, eduelamuste ja ebaõnnestumiste jagamine (LS2, LS5–LS7). Esineb ka olukordi, kus liikmed ei suuda tugeva emotsionaalse koormuse tõttu juhtumiga toime tulla (LS6). Raskemate juhtumite korral osutatakse mõistmist ja antakse ajaruumi (LS2), samuti rakendatakse vastutuse jagamist või ümberjaotamist (LS7).

RV mudelit koordineerivad sotsiaalkindlustusameti piirkondlikud peaspetsialistid, kelle tuge ja kaasamist võrgustikutöösse hinnatati väga positiivselt kõigi uuringus osalenute poolt. Peaspetsialist nõustas võrgustiku organiseerimisel ja protokollimisel ning tõi juurde välisvaadet (LS4), lisaks aitab ta hoida fookust meeskonna tegevustes (LS5, LS6). Kuid uuringus tuli välja, et peaspetsialist ei osale mitte kõigil võrgustikukohtumistel, vaid kaasatakse, kui tekivad raskused ja kitsaskohad (LS3, LS5) ning on vajalik lisasekkumine (LS2). Siiski selgus uuringus, et peaspetsialisti poolne sekkumine ja tugi ei ole

võrgustikutöös piisav ning selle järgi on suur vajadus (LS2, LS4, LS5, LS8). Vastaja LS2 toonitab, et sotsiaalkindlustusameti poolse välise toe puudumine on mõjutanud tema töömotivatsiooni, kuna juhtumikorraldajana on tal võrgustikus väga suur vastutus ning puudub kõrvalabi. Respondent LS4 viitab, et RV võrgustikutöö teatud detailid, juhendid ja korraldus vajaks sotsiaalkindlustusameti poolse spetsialisti kaasamist: „Vahel on keerukas täita neid lehti, kui meil pole aega süveneda, protsessi ette valmistada, aga tema teab kõiki nüansse, selleks ongi vaja seda konsultanti kaasata, et ta aitaks ja lükkaks teenuse käima. Mul pole vahel aega kõigesse üksi süveneda.“

Uuringus selgus, et suureks toeks võrgustikule on supervisiooni pakkumine (LS2, LS3–LS5), aga ka kovisioon sotsiaalvaldkonna spetsialistidele (LS5). Supervisiooni on pakutud nii ainult võrgustikule, kes aitab rolle ja piire paika seada, kuid on ka eraldi supervisioon ainult lastekaitsetöötajatele (LS2).

Grupi tasandil tajusid vastajad koostöökogemusi väärtuslike õpikohtadena, kuidas edukamalt võrgustikutööd juhtida, kuid tajuti ka ebavõrdset panustamis koostösse, mis põhjustab pettumust. Infovahetus võrgustikuliikmete vahel toimub kindlate kokkulepitud kanalite kaudu paindlikult ja vahetult, raskusi tajuti andmete saamisega võrgustikuväliselt osapoolelt. Emotsionaalse toetuse ja tunnustuse saamist ja jagamist meeskonnaliikmete vahel hinnatakse väärtusena, lisaks tunnetatakse vajadust nõuannete ja toe järgi RV juhtumikorralduslikes küsimustes võrgustikuväliselt partnerilt. Vastanud tulevad toime meeskonnas tekkinud erimeelsuste ja lahkarvamustega, kuna erinevates perspektiivides nähakse võimalusi leida paremaid lahenduskäike koostöös.

2.3.3. Tajutav efektiivsus organisatsiooni tasandil

Organisatsiooni tasandil uuritakse asutusesisest hoiakut ja kultuuri, mis antud uuringus põhineb lastekaitsetöö spetsialistide võrgustikutöö kogemusele omavalitsusasutuses. Intervjuudes otsiti vastuseid asutuse teadlikkusele ja hoiakutele võrgustikutöö eesmärkidest ja pakutavast toest, lisaks kuivõrd piisavalt on võrgustikes teiste valdkondade esindatust ning milliste ressursside puudumine võrgustikutööd mõjutab. Uuringu tulemustest selgus, et kõik respondendid tajuvad nii oma igapäevatöös kui ka RV võrgustikutöös osalemisel enda asutusepoolset tuge ja toetavat suhtumist. RV

võrgustikutööd ei peeta tavapärase lastekaitsetöö kõrval lisakohustuseks, vaid see on töö osa (LS1, LS2–LS4, LS6, LS8). Võrgustikutöö on LS2 jaoks loomulik töö osa:

Leian, et võrgustikutöö on meie töös üks peamine töö. Ma ei arva üldse, et see on ajakulu. Minu tööandja toetab mind, mu töö on ju ootus minu juhi poolt ja see ongi nagu tööülesannetesse sisse kirjutatud. Võrgustikutöö on just pigem aja kokkuhoid.

LS5 oli kogenud, et asutusesisene hoiak ja kultuur mõjutavad oluliselt, kui hästi on võimalik juhtumikorraldust ja võrgustikutööd teha, kuna toetavas keskkonnas on seda tööd kergem ja tulemuslikum korraldada. Organisatsiooni poolse toena nähakse võrgustikutööd toetavatel koolitustel osalemist (LS2, LS4, LS5) ning arvestamist töökoormusega (LS5). Lisaks on oluliseks toeks koostööaltid kolleegid, kes mõistavad kui ajamahukas on juhtumikorraldaja roll võrgustikutöös (LS5). Üks vastaja (LS6) on kogenud asutuses suhtumist, kus võrgustikutööd nähti pigem lisakohustusena, mis tuli „põhitöö“ kõrvalt kuidagi ära teha. Sellistes asutustes ei pruugi alati olla piisavat arusaama, kui aja- ja töömahukas on juhtumikorraldus tegelikult. See on mõjutanud töökoormuse tajumist ja vahel tekitanud tunnet, et ressursside planeerimisel ei ole arvestatud piisavalt võrgustikutööga seotud ülesannetega (LS5). Ajaressursi puudumisele viitasid uuringus osalenud kaheksast respondendist neli (LS1, LS2, LS6, LS8), kuid LS7 märkis, et ei näe võrgustikutööd kui lisakohustust või täiendavat ajakulu, vaid kui võimalust, üht meetet, mida pere aitamiseks rakendada. Teisalt kirjeldas probleemi kokkuvõtlikult LS1, et sageli on asi ajaressursi taga ja mitte niivõrd, et ei jõuaks nendel koosolekutel käia, vaid seda ühist aega on raske leida.

Organisatsioonilise eesmärgi välja selgitamisel uuriti respondentidelt, kui võrd tõhusalt tajutakse võrgustikutöö rakendamisel tööjuhendeid- ja materjali, mis toetaksid spetsialistidel täita oma ametialaseid ülesandeid ja eesmärke. RV võrgustikutööd toetavaid juhendmaterjale ja dokumendivorme hindavad uuringus osalejad enamasti tõhusateks (LS2, LS4, LS5, LS7), kuna loovad juhtumikorralduses selgepiirilise ja konkreetse (LS2). Suurt rahulolu väljendas vastaja LS5: „Juhendid aitavad koosolekuid hästi ette valmistada ja läbi viia, sest tööraamatus on praktilised tööriistad, kuidas planeerida kohtumiste sisu kui ka tegevused pärast kohtumist. Kui mul on kindel raamistik, millele toetuda, muutub kogu protsess sujuvamaks ja eesmärgipärasemaks, vähendab oluliselt koordineerimiskoormust.“ Vastaja LS2 tõi välja, et RV protokollilehte

ja teisi töölehti on hea kasutada võrgustikukohtumistel, kuna on konkreetsed, sisaldavad kohtumise eesmärki, eelnevaid kokkuleppeid ja toovad välja, kas need on täidetud. Tööraamat ja dokumendivormid on selgelt ja täpselt üles ehitatud (LS3). RV mudeli tööraamatut hindas kõrgelt ka LS5, tuues välja, et tööraamatu kasutamine toetab juhtumite läbimõeldud ja selget käsitlemist, aidates hoida protsessi läbipaistvana ning vältida olulise info või kokkulepete ununemist. Samuti toetab see rollide ja vastutuse jaotust võrgustikus, võimaldades koostööpartneritel paremini mõista oma ülesandeid ja seeläbi sujuvamat koostööd.

Respondent LS1 arvates on juhendmaterjalide maht piisavad ning tööraamat on nagu raamistik, programm, mida järgida. Teisalt aga täheldas LS1 teatud raskust ja liigset detailsust juhtumiplaanide ja dokumentide täitmisel, mis on ajakulukas:

Juhtumiplaan ei peaks olema nii ära pudistatud, mõtlen, et noh, ta võiks olla näiteks neli lahtrit, kuhu ma panen kogu selle vajaliku info, nii oleks natukene lihtsam kõike hallata, et ei läheks nii palju tunde. /.../ seal on tugevused, nõrkused, riskid, noh nagu SWOT-analüüs natuke, siis jäämäge, probleemid, ressursid /.../ paned kirja, mis olemas ja see mida ei ole, jätad kõrvale, aga tegelikult saaks teha kokkuhoidlikumaks seda, et kiiremini täita. Juhtumiplaanis oleks küll minu silmis võimalik asja natukene muuta, just selles mõttes, et infot ei jääks mitte vähemaks, vaid et ma ei peaks nii laiali seda pudistama.

Viidati, et alati ei saa juhendit sõna-sõnalt järgida, esineb olukordi, kus tuleb olla paindlik ja kohandada tööraamatu etappe vastavalt konkreetsele perele (LS5). Märgitakse, et kui puudub varasem RV juhtumikorraldaja kogemus, siis on aeganõudev süveneda antud võrgustikutöö protsessi struktuuri ja etappide tegevustesse (LS8).

Organisatsioonilist eesmärki võrgustikutöös aitab täita erinevate valdkondade asutuste ja spetsialistide koostöö ja esindatus. Uuringus osalejatelt küsiti arvamusi erinevate valdkondade ja spetsialistide esindatuse kohta võrgustikutöös ning selgus, et enamasti on RV võrgustikku kaasatud kõik lapse ja pere jaoks vajalikud partnerid ning raskusi osapoolte kaasamisel ei täheldatud (LS1–LS8). Aktiivsesse võrgustikutöösse ja regulaarsetele kohtumistele ei nähta vajadust kutsuda spetsialiste, kellelt saab infot päringute teel või keda on vaja ainult taustinfo saamiseks võrgustiku loomisel (LS1, LS3, LS5, LS6). Näiteks ei ole kaasatud võrgustikukohtumistele lastepsühhiaatrit (LS1), kuna

info saab päringute teel. Vaimse tervise valdkonna spetsialistide kaasamise osas saadi uuringus osalejatelt erinevaid arvamusi. Respondent LS2 sõnul:

Meditsiini alal oleks ikkagi äärmiselt hea kaasata psühhiaatrit, pereõde või perearsti, kel on meditsiinilised teadmised ja nad aitaksid paremini mõista lapse käitumist, kuna me päris palju kompame ja arutleme teemadel, mis pole tegelikult meie pädevuses. Päringute tegemine on aeganõudev ja vahel ootame vastust 30 päeva, aga meil on vaja vastu võtta ajakohaseid otsuseid.

Võrgustiku spetsialistide ringi laiendamise vajadust vaimse tervise spetsialistide näol on tunnetanud ka vastajad LS4, LS5 ja LS8. Psühholoogi või perearsti puudumine on tekitanud olukorra, kus võrgustik peab tegema otsuseid puuduliku info põhjal, mis viib selleni, et lapse ja pere vajadusi ei hinnata täies mahus ning vajalikud teenused jäävad rakendamata või hilinevad (LS5). Tähelepanu juhiti ka kogemusnõustajate kaasamise vajadusele (LS5) ja võrgustikutööd toetavate pereteraapia ja sõltuvusnõustamise teenuse kättesaadavusele (LS5, LS7), kuna enamikel juhtudel on tegemist peresüsteemiga, kus probleemid on sügavalt juurdunud ja vajavad terviklikumat lähenemist (LS5). LS4 oli tunnetanud vajadust kaasata lasteaiaõpetajaid ja klassijuhatajaid. Laiapõhjalisem spetsialistide ja teenuste kaasamine aitaks pakkuda lapsele ja perele terviklikumat tuge ning muudaks võrgustikutöö märkimisväärselt tulemuslikumaks (LS5). Peamiselt tehakse koostööd juba välja kujunenud partneritega (LS1, LS2, LS5), respondent LS2 väljendas, et lastekaitsetöö spetsialist RV juhtumikorraldajana moodustab meeskonna inimestest, kes on vajalikud ja tuumik, ning vajadusel kaasab näiteks noortekeskuse töötaja. LS6 tõi välja, et mõnikord jääb võrgustiku kohtumistest välja mõni osapool lapsest tulenevalt, näiteks kooli esindaja, kuna laps ei täida koolikohtustust mitmeid kuid, ning pole jagada vajalikku informatsiooni. Kui võrgustikust on vajaka mõne erivaldkonna spetsialistist või infopäringute vastused viibivad on respondent LS5 otsinud lahendusi väljastpoolt võrgustikku ning konsulteerinud teiste omavalitsuste spetsialistidega, saamaks nõu ja kogemusi, kuidas lahendada olukord võtmeisiku puudumisel.

Organisatsioonilise keskkonna tingimused ja võimalused määravad, kui võrd tõhusalt saavad võrgustikuliikmed vahetada infot ning millised aspektid seda piiravad. Intervjuudest selgus, et respondentide arvamused infotehnoloogiliste ja andmevahetuse võimaluste kohta on erinevad. Respondent LS5 märkis:

Minu hinnangul on praegused infotehnoloogilised ja andmevahetuse võimalused võrgustikutöös ebaühtlased ja vajavad parendamist, enamasti toimub info liikumine e-kirjade ja telefonikõnede kaudu, kuid puudub ühtne ja turvaline keskkond, kus kogu juhtumiga seotud info oleks süsteemselt koondatud, see teeb andmete haldamise keerulisemaks ning suurendab võimalust, et olulised kokkulepped või info võivad hajuda.

Teisalt olid mitmed vastajad rahul kasutusel oleva andmevahetuse keskkonnaga STAR (LS2, LS6, LS8), kuhu talletatakse kõik lastekaitsetöoga seonduv. Infosüsteemide kasutamise ja andmekaitse valdkonnas peab respondent LS5 oluliseks, et kõigil võrgustikuliikmetel oleks võimalus osaleda koolitustel, mis toetavad oskusi andmekaitse ja tööriistade kasutamise osas, see looks ühtsema arusaama ning aitaks tagada, et info liigub õigel ajal ja usaldusväärset. Kahel uuringus osalejel (LS1, LS4), esines siiski rahulolematust STAR-keskkonna funktsionaalsusega, LS1 tõi välja mõtte, et üks STAR-keskkond oleks tööks piisav, kuid selle kvaliteet ja kasutusmugavus peaksid olema tagatud, et administratiivsed ülesanded ei võtaks liigselt aega klienditöö arvelt.

Sarnast seisukohta jagas LS5 sõnades, et juhtumikorralduse tõhustamiseks oleks vaja luua ühtne digiplatvorm, kus kõik võrgustiku liikmed saaksid turvaliselt infot jagada, tegevusi dokumenteerida ja kokkulepete täitmist jälgida. Selline lahendus lihtsustaks koostööd ja aitaks hoida kogu info ühes kohas, vähendades infotörkeid. LS7 tunnetas, et sotsiaalkindlustusameti poolne tugi ja nõustamine võiks olla suurem ja ühtsem kohalikule omavalitsustele nii enesetäienduse kui ka infovahetuse valdkonnas.

Intervjuudes selgus, et RV juhtumikorraldusliku mudeli rakendamine lastekaitsetöö spetsialistide igapäevatöö kõrva töös kõrval levinud meede. Võrgustikutöö nõuab spetsialistidelt algatusvõimet, võrgustiku juhi rollis koordineerimisoskust, oskuslikku ajaplaneerimist ning head suhtlemisoskust kõigi võrgustiku osapooltega, et eesmärgipäraselt leida lahendusi laste ja noorte probleemide lahendamiseks. Esile toodi RV võrgustikutöö korraldamise ajaplaneerimise raskusi, töövahendite dokumenteerimise mahukust ja andmesüsteemi sisestamist, lisaks tajuti väga keeruliste lastekaitsejuhtumite puhul kõrvaltoe vajadust väljastpoolt võrgustikumeeskonda.

2.4. Arutelu, järeldused, ettepanekud

Käesolevas lõputöös uuriti võrgustikutööd, mis kaasab erinevaid spetsialiste ja asutusi, kes valdkondliku pädevuse, kogemuse ja ressurssidega suudavad rakendada ajakohaseid ja vajalikke sekkumismeetmeid ning paremat tulevikuväljavaadet abivajavale lapsele. Tõhus võrgustikutöö eeldab efektiivset planeerimist, mille aluseks on selgelt määratletud eesmärgid, struktuur ja tegevuskava ning meeskonnas on jaotatud rollid ja vastutusosalad. Samavõrd oluline on osapooltevaheline koostööoskus, kuna vastastikune austus, mõistmine ja avatud suhtlus loovad eeldused eesmärgipäraseks koosloomeks (Atkinson *et al.*, 2007, viidatud Barnes *et al.*, 2017, lk 9). Uuringu tulemused kinnitasid, et lisaks strukturesele planeerimisele on koostöö kvaliteedi seisukohast määrava tähtsusega spetsialistide isikuomadused ja suhted meeskonnas.

Võrgustikutöös tõsise riskikäitumisega, arengu- ja käitumishäiretega noortega on oluline leida üles tema tugevused ja potentsiaal edasiseks arenguks ja edasiviivateks muutusteks. Bronfenbrenneri (1994, lk 37) teooria kohaselt saavutab laps oma arengus positiivseid muutusi, kui ümbritsev keskkond on toetav. Uuringu tulemustest järeldub, et RV mudel kannab eesmärki olla toeks raskustes olevale noorele võrgustikutöö kaudu, et moodustada turvaline noore potentsiaali ja arengut toetav sotsiaalne võrgustik. Noore kaasamine võrgustikutöösse annab noorele võimaluse tunda end võrdväärse partnerina, kelle seisukohti arvestatakse tema elu puudutavates küsimustes (Merila, 2024). See loob usaldusliku suhte võrgustikuliikmetega, toetab vastustunde kujunemist ning loob eeldused edukaks koostööks, et täiskasvanute toel kujuneda toimetulevaks ühiskonnaliikmeks (Reile & Kruus, 2023a, lk 78). Spetsialistide vastustest selgub, et usaldusliku suhte loomine noorega on ülioluline, et saavutada edasine koostöö – noore seisukohtadega arvestamine ja võrdväärse partnerina kohtlemine kujundab positiivset enesekuvandit ja tõstab enesekindlust. RV mudeli eripära seisneb taastava õiguse mõtteviisi ja traumateadliku lähenemise rakendamises ning süsteemses võrgustikutegevuses, et olla toeks riskikäitumisega noorele (Reile & Kruus, 2023a, lk 75). Uuringus osalenud olid ühisel meelel, et RV mudel võimaldab läbimõeldult lahendada abivajava lapse ja sh tema perekonna probleeme. Ühiskonna erinevate institutsioonide vahelist koostööd kirjeldanud Barnes jt (2017, lk 6) kohaselt võivad koostöö osapoolteks olla mitmed erialavaldkonnad nagu tervishoiu-, sotsiaal- ja haridusvaldkond ja kohaliku

ja riigi tasandi institutsioonid, samuti avaliku ja erasektori asutused (Tong *et al.*, 2018, lk 391). Eelmainitud kinnitab kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöö spetsialisti poolt juhitud RV võrgustikutegevus tervishoiu-, sotsiaal- ja haridusvaldkonna asutuste spetsialistidega.

Edukas koostöö on Gillieatt jt (2015, lk 338–339) arvates usaldusväärne partnerlus, mis hõlmab probleemide, eesmärkide ja lahenduskava välja selgitamist, et erinevaid praktikaid ja kogemusi jagades leida ühiselt lahendusi. Käesolevas uuringus osalenud kinnitasid mainitud teoreetilist lähtekohta, et koostöö on edasiviiv, kui erinevad osapooled ühendavad oma pädevused ja kogemused, seavad selge eesmärgi ning tegutsevad kindla tegevuskava järgi. Tulemuslikku koostööd on kirjeldanud ka Atkinson jt (2007, viidatud Barnes *et al.*, 2017, lk 9 vahendusel), tuues esile võrgustikuliikmete vahelise lugupidamise ja austuse olulisuse, infovahetuse ja rollide selguse, eesmärkide püstitamise ja tegevuskava järgimise tähtsuse. Uuringus osalenud kinnitasid, et rollides ja vastutusalas püsimine on edasises koostöös määrava tähtsusega, samuti vahetu ja tõrgeteta infoliikumine, sõnumite selgus – see tagab ühese arusaama ja mõistmise koostööprotsessis. Eelmainitule täiendavalt peab jätkusuutlikus koostöös tähtsaks lisaks üksteise austamisele ja ühisele arusaamale Cooper jt (2016, lk 326–327) igäihe panuse väärtustamise. Intervjueeritavate kogemuste põhjal on RV mudeli kindel struktuur ja juhendmaterjalid hästi toetanud eesmärkide seadmist, infovahetust ning suhtlust osapoolte vahel, samuti on osalejad kogenud üksmeele saavutamist ja osapoolte panuse väärtustamist koostööprotsessis.

Võrgustikutööd toetavatele teguritele ja positiivsetele kogemustele täiendavalt juhtisid uuringus osalejad tähelepanu mitmetele takistustele ja kitsaskohtadele RV võrgustiku koostöös, juhtumikorralduses ja inimestevahelistes suhetes. Eesti lastekaitseüsteemis esinevate murekohtadena esineb piirkonniti spetsialistidel raskusi töödokumentide üheselt mõistmisega (Välba *et al.*, 2016, lk 52) ning tõsine aja- ja ressursipuudus, mis raskendab RV võrgustikutöö koordineerimist ja juhtumikorraldust (Aasma, 2021, lk 38). Samuti raskendavad lastekaitsetöö võrgustike koostööd töökorralduslikud ja isikuandmete kaitsega seotud nõuded, lisaks ühtse andmesüsteemi puudumine ja liigselt reguleeritud töödokumentatsioon (Nuudi *et al.*, 2024, lk 19). Eelmainitud tähelepanekuid kinnitasid ka enamik uuringus osalejaid, tuues välja olulise raskusena ühise ajaressursi puudumise võrgustikukohtumiste läbi viimiseks ja viidates RV mudelit koordineeriva

dokumentatsiooni täitmise liigdetailsusele, mistõttu juhtumiplaan ei tarvitse alati universaalselt kohalduda igale RV juhtumile. Lisaks selgus, et dokumendivormide liigne detailsus toob kaasa täiendava ajakulu nende täitmisel. Koostööd võib raskendada olukord, kus keerukate juhtumite puhul puudub võrgustikust teatud eriala spetsialist või jääb vajaka mõne ametkonna tugi ja kaasamine (Cooper *et al.*, 2016, lk 326–327). Uuringu analüüsis selgus, et mitmed vastajad tajusid ebapiisavat võrgustikuvälisest toetusest, tunnetades suurt vajadust sotsiaalkindlustusameti RV mudeli peaspetsialisti sekkumise järgi fookuse säilitamiseks eriti tõsiste juhtumite puhul. RV piirkondlikke peaspetsialiste on kaks, kes ei pruugi jõuda muude tööülesannete kõrval võrgustikes osaleda. Samas väljendati rahulolu võrgustikusiseselt saadud tunnustuse ja toetuse osas. Asutusepoolse toena väärtustati supervisiooni ja erialastel koolitustel osalemise võimaldamist.

Uuringu analüüs lähtuvalt tajutava koostöö hindamisvahendist PINCOM mudelist analüüsib spetsialistide individuaalset käitumist ja tajumist üksikisiku, grupiliikme ja organisatsiooni kontekstis (Ødegård, 2006, lk 3). Uuringu tulemusena saab järeldada, et individuaalsel tasandil tajusid uuringus osalenud spetsialistid enda motiveeritust ja ametialast kutsumust võrgustikutöös osalemisel, oluliseks väärtuseks peeti ühise sünergia ja koosloome tunde tekkimist, mis on van Ewijk (2017, lk 28) kohaselt tulemusliku võrgustikutöö alus, loob avatud, ausa ja lugupidava suhtluse võrgustikuliikmete vahel. Vastanute kogemused erinesid seoses rollipiiride tajumisega, raskustena tajuti Cooper jt (2016, lk 326–327) poolt viidatud rollisegadust ning vastutuse mitte võtmist koostööprotsessis. Koostööd toetavate isikuomadustena tajusid osalejad head kuulamisoskust, avatust ja ausust, paindlikkust ja loovust, et olla suunanäitajaks sotsiaalsete probleemide lahendamisel, kuna töös inimestega on Payne & Reith-Hall (2019, lk 24) pidanud oluliseks empaatilist ja loomingulist lähenemist. Piiratud hoiakud, ja mõtlemine, usaldamatus, pinnapealsus ja teistega mitte arvestamine olid kogemused, mida osalejad tajusid koostööd raskendavate isikuomadustena. Individuaalsel tasandil vaadeldav ametialane võim on seotud arusaamadega, et mõnedel isikutel on kutsealadevahelistes gruppides suurem mõju rühma protsessile kui teistel (Ødegård, 2006, lk 4), mis uuringu tulemustes tuli välja osalenute vastustest kui RV juhtumikorraldajana osati end piisavalt hästi kehtestada, et säilitada meeskonnaliikmete rollides ja vastutusallas püsimine.

Grupi tasandil esineb juhtimise ja koostööga tajumisega seotud lähtekoht, mis keskendub isiku sotsiaalsele mõjule ja eesmärkide saavutamisele, kuna erialadevahelistes gruppides esindavad spetsialistid organisatsioone, kuhu nad kuuluvad (Ødegård, 2006, lk 4). Uuringus osalejatel esines grupiliikme tasandil erinevaid kogemusi ning tajuti teatud raskusi koostöö saavutamise ja võrgustikutöö juhtimisega, mis ei tulene niivõrd RV mudeli tegevusraamistikust, vaid inimestevahelistest suhtetest ja ühise nägemuse mitte välja kujunemisest (Cooper *et al.*, 2016, lk 326–327). Tajuti meeskonnaliikmete isiksuste erinevustest tulenevaid aspekte nagu osavõtmatust ja passiivsust, samuti ebaproportsionaalset vastutuse võtmist ja ülesannete täitmist ning rollisegadust. Samuti esines kogemusi lapsest ja perest tulenevate tagasilöökidega, mis Merila (2024) andmeil mõjutavad meeskonnatööd. Osalejad tajusid, et nende ametialane võim, kogemused, oskused ja toetav enesekehtestamine võimaldavad saavutada koostöö nii meeskonnas kui abivajajaga. Samuti tajuti grupi tasandil tunnustuse ning toetuse saamist ja jagamist nii võrgustikuliikmetelt kui ka partnerasutustelt.

Uuringu tulemustest järeldeb, et organisatsioonilisel tasandil tajuti rahulolu saavutatud koostööst eri valdkondade spetsialistide ja asutustega ning osapoolte kaasamine on paindlik ja vajaduspõhine igas juhtumimenetluses, kuna Gillieatt jt (2015, lk 338–339) peab oluliseks lahendustele orienteeritud koostööd, et saavutada positiivseid muutusi inimeste elus. Osalejate vastustest selgus, et organisatsioonilise keskkonna tingimused tulenevad suuresti omavalitsusasutustele kehtestatud isikuandmete kaitse nõuetest ning kasutusel oleva andmesüsteemi STAR võimalustest. STAR-keskkonna funktsionaalsuse osas esines uuringus erinevaid seisukohti, tajuti rahulolu olemasoleva elektroonse töökeskkonnaga, kuid viidati ka Nuudi jt (2024, lk 19) välja toodud töökorralduslikele raskustele seoses bürokraatlike tingimustega. Osalejate hinnangul on RV võrgustikutöö dokumenteerimine ning sisestamine STAR-keskkonda liialt ajakulukas, rakendatav vaid lastekaitsetöös ega laiene tervisehoiu- ja haridusvaldkonnale. Vastanud väljendasid üldist rahulolu andmete ja infovahetuse osas võrgustikusiseselt. Tõsise raskusena tajuti organisatsiooni kultuuri ja organisatsiooni eesmärgiga seoses Aasma (2021, lk 38) poolt viidatud ajaressursi puudumist võrgustikutöö koordineerimisel, lisaks juhtumimenetluse mahukust tervikuna. RV koostöömudeli tugevusena näevad (Reile & Kruus, 2023a, lk 75) selgelt ülesehitatud etapiviisilist tegevust, ning juhtumipõhist konfidentsiaalust. Uuringust järeldeb, et RV mudel loob selge tegevusraamistiku spetsialistidele, kuidas

välja töötatud tööriistade abil noore probleeme samm-sammult lahendada, mudeli kindel struktuur ja töövahendid võimaldavad täita organisatsioonilist eesmärki ning toetavad RV võrgustikutöös rollide ja vastuse jagamist, eesmärkide seadmist ja tegevuste ellu viimist.

Läbiviidud uuringu tulemused andsid vastuse autori poolt püstitatud kahele uurimisküsimusele, mis võimaldavad teha järeldusi RV koostöömudeli efektiivsuse kohta. Uuringust selgus, et Pärnumaa omavalitsuste lastekaitsetöö spetsialistid näevad RV võrgustikutöö peamiste kitsaskohtadena teatud infotehnoloogilisi ja isikuandmete kaitsest tulenevaid piiranguid, mis on seatud omavalitsusasutustele. Töökorralduslikeks raskusteks on aja- ja ressursipuudus nii võrgustikukohtumisteks kui ka võrgustikutöö dokumenteerimiseks ning dokumentatsiooni mahukus. Keeruliste juhtumite puhul jääb vajaka RV piirkondliku peaspetsialisti otsesest osalusest võrgustikukohtumistel. Võrgustiku juhtimise ja koostöö saavutamise seotud raskused pole niivõrd tingitud RV mudeli tegevusraamistikust, vaid eelkõige võrgustikuliikmete isikuomadustest ja inimsuhetest. RV võrgustikutöö parendamise võimalustena selgus uuringust, et vajalik on mudeli peaspetsialisti suurem osalus võrgustikus erandlikes juhtumites ning sotsiaalkindlustusameti ja võrgustiku spetsialistide vahelise suhtluse ja toetuse tõstmine ühiste koolituste ja seminaride vahendusel kogemuste ja praktikate jagamiseks ja tagasisidestamiseks.

Uuringu käigus saadud tulemuste ja järelduste põhjal teeb töö autor soovituslikud ettepanekud Sotsiaalkindlustusameti RV mudeli juhtivspetsialistile järgmiselt:

- hinnata piirkondlike peaspetsialistide töökoormust ja leida võimalusi nende suuremaks kaasamiseks RV võrgustikutöösse;
- võimaldada RV võrgustikutööga tegelevatele spetsialistidele ühiseid koolituspäevi ja koostööseminare maakondlikult või üleriigiliselt, et jagada edukogemusi, kitsaskohti ning saada tagasisidet sotsiaalkindlustusametilt.

Autori hinnangul on uuringu analüüsil võrgustikutöö tajutava koostöö efektiivsuse hindamisel kasutatud PINCOM mudel tõhus hindamisvahend, et saada ülevaade võrgustikutöö tajumisest individuaalsel, grupiliikme ja organisatsiooni tasandil.

KOKKUVÕTE

Eesti siseturvalisuse tagamisel on kohalikel omavalitsustel võimekus lastekaitsetöös rakendada ennetavaid sekkumisviise tõsise riskikäitumisega ja õigusrikkumisi toime pannud laste ja noorte toetamiseks. Abivajadusega laste märkamisel ja toetamisel on aga oluline kaasata erinevate valdkondade spetsialiste, et ühises koostöös kujundada laste ja noorte õiguskuulekat maailmavaadet ja tagada paremat toimetulekut edasises elus.

Uuringute kohaselt võimaldab valdkondadeülene koostöö tõhusamalt leida lahendusi inimeste sotsiaalsetele probleemidele. Erivaldkondade koosloome seisneb partnerluses ja võrgustikutöös, põhinedes usaldusele, infoliikuvusele, ühistele eesmärkidele ja kindlale tegevuskavale. Edukas võrgustikutöö eeldab selget kommunikatsiooni, rollide ja vastutusalaade jaotust, kuid takistusteks võivad olla töökorralduslikud või bürookraatlikud tingimused, infopuudus ja ametkondade ebapiisav kaasatus. Kuid uuringutes on viiteid ka võrgustikutöös esinevatele takistustele – ebamäärased rollid, vastutuse mitte võtmine, spetsialistidevahelised eriarusaamad ja suhtlemisraskused, samuti infotehnoloogiliste süsteemide tingimused ja kitsaskohad tööd reguleeriva dokumentatsiooniga seoses.

Lastekaitsetöös on võimalik rakendada tõhusaid ja ajakohaseid toetusmeetmeid käitumisprobleemidega laste ja nende perede toimetulekuraskuste leevendamiseks. Eestis on kasutusel RV mudel, mis on eeskätt suunatud riskikäitumisega ja õigusrikkumisi toime pannud noorte toetamiseks. RV on koostöömudel, kuhu on kaasatud noor, perekond ja tema pereprobleemidega otseselt seotud spetsialistid, kus juhtiv roll on lastekaitsetöö spetsialistil võrgustiku juhtumikorraldajana. RV võrgustikutöö uudsus seisneb noore kaasamises võrgustiku koostööprotsessi, noore seisukohtadega arvestamine on määrava tähtsusega kestva usaldussuhte saavutamiseks. Võrgustiku tegevustes juhendatakse välja töötatud kindlast tegevusraamistikust, mis tagab selgepiirilise rollide ja vastutusala määratlemise, eesmärkide seadmise, infovahetuse regulaarsuse ning juhtumimenetluses järgitakse kindlat RV mudeli juhendmaterjali, tööraamatut, juhtumiplaani ja töölehti.

Võrgustikutöö tajutava koostöö efektiivsuse väljaselgitamisel RV mudeli rakendamisel tugines autor PINCOM mudeli hindamisinstrumentidele, mis aitab mõõta subjektiivseid arusaamu kutsealadevahelisest koostööst. Kvalitatiivse uuringu käigus viidi läbi poolstruktureeritud intervjuud Pärnumaa omavalitsuste kaheksa lastekaitsetöö spetsialistiga, et analüüsida RV mudeli koostöö tajumise suhtetegureid üksikisiku, grupiliikme ja organisatsiooni kontekstis.

Uuringus selgus, et lastekaitsetöö spetsialistid on individuaalsel tasandil motiveeritud ja pühendunud võrgustikus osalema ning olid teadlikud enda rollist, vastutusalast ja ametialasest võimust võrgustiku juhtumikorraldajana, mis võimaldab seada piire rollide hajumisel ja tagada proportsionaalset vastutust. Koostööst saadud kogemusi tajuti väärtusena isiklikus ja tööalases enesearengus. Takistustena tajuti isikuomadustest tulenevaid suhtetegureid, raskusi rollipiiride ja ebavõrdse vastusega seoses, mistõttu tuleb lastekaitsetöö spetsialistil kui juhtumikorraldajal end kehtestada. Grupi tasandil ilmnes, et väärtustatakse võrgustiku spetsialistide koostöövalmidust ja tullakse toime tekkinud erimeelsustega ning väljendati rahulolu võrgustikusisese kiire ja paindliku infovahetuse osas, samuti tunnustuse ja toetuse saamisel emotsionaalseks toimetulekuks. Koostööd raskendavate aspektidena toodi esile lapse ja pere koostöö nõrgenemist, erimeelsusi ja rollisegadust meeskonnas ning ebaproportsionaalset panustamist koostöösse. Organisatsioonilisel tasandil järeldus, et spetsialistid tajusid asutuse poolset toetust võrgustikus osalemisel. Kõrgelt hinnati RV mudeli selget ja struktuurset ülesehitust ning erinevate valdkondade asutuste kaasatust. Raskustena toodi esile individuaalsel, grupi ja organisatsioonilisel tasandil võrgustikuliikmete isiksuslikest eripäradest ja hoiakutest tulenevaid hoiakuid ja arusaamu, ühise ajaressursi vähesust, dokumentatsiooni täitmise mahukust ning keeruliste juhtumite puhul võrgustikuvälise nõuandva toe puudumist.

Kokkuvõtvalt on autor seisukohal, et RV võrgustikutöö mudel on tõhusalt ja süsteemselt lähenev ennetusmeede lastekaitsetöös, et toetada keerukate käitumisprobleemidega lapsi ja nende perekondi, suunates ning arendades nende potentsiaali täisväärtuslikeks ühiskonnaliikmeteks kujunemisel, mis seeläbi toetab kogu Eesti ühiskonna siseturvalisust.

VIIDATUD ALLIKAD

- Aasma, K. (2021). *Võrgustiku liikmete kogemused kinnisest lasteasutusest naasnud lapse toetamisel Ringist Välja võrgustikutöö mudeli näitel* [Magistritöö, Tallinna Ülikool, Ühiskonnateaduste instituut]. ETERA. <https://www.etera.ee/s/61aZfpKaCJ>
- Aseman Lapset ry. (2022). *Vuosikertomus 2022* [Aastaruanne]. https://issuu.com/asemanlapsetry/docs/vuosikertomus22_asemanlapset
- Askarzai, W., & Unhelkar, B. (2017). Research Methodologies: An Extensive Overview. *International Journal of Science and Research Methodology*, 6(4), 21–42. <http://ijsrm.humanjournals.com/research-methodologies-an-extensiveoverview/>
- Barnes, J., Melhuish, T., Guerra, J. C., Karwowska-Struczyk, M., Petrogiannis, K., Wyslowska, O., & Zachrisson, H. D. (2017). *Inter-agency coordination of services for children and families – initial literature review*. European Union Horizon 2020. <https://eprints.bbk.ac.uk/id/eprint/52487/>
- Bearman, M. (2019). Focus on Methodology: Eliciting rich data: A practical approach to writing semi-structured interview schedules. *Focus on Health Professional Education: A Multi-Professional Journal*, 20(3), 1–11. <https://doi.org/10.11157/fohpe.v20i3.387>
- Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological Models of Human Development. In M. Gauvain & M. Cole (Eds.), *Readings on the development of children 2nd edition* (pp. 37–43). Freeman. <https://www.ncj.nl/wp-content/uploads/media-import/docs/6a45c1a4-82ad-4f69-957e-1c76966678e2.pdf>
- Campbell, S. (2014). What is Qualitative Research? *American Society for Clinical Laboratory Science*, 27(1), 3. <https://doi.org/10.29074/ascls.27.1.3>
- Cooper, M., Evans, Y., & Pybis, J. (2016). Interagency collaboration in children and young people's mental health: A systematic review of outcomes, facilitating

- factors and inhibiting factors. *Child: Care, Health and Development*, 42(3), 325–342. <https://doi.org/10.1111/cch.12322>
- DeJonckheere, M., & Vaughn, L. M. (2019). Semistructured interviewing in primary care research: a balance of relationship and rigour. *Family Medicine & Community Health*, 7(2), Article 000057. <https://doi.org/10.1136/fmch-2018-000057>
- DeJonckheere, M., Vaughn, L. M., James, T. G., & Schondelmeyer, A. C. (2024). Qualitative Thematic Analysis in a Mixed Methods Study: Guidelines and Considerations for Integration. *Journal of Mixed Methods Research*, 18(3), 258–269. <https://doi.org/10.1177/15586898241257546>
- Euroopa Komisjon. (2014). *Tööhõive, sotsiaalküsimused ja sotsiaalne kaasatus*. <https://doi.org/10.2775/53113>
- van Ewijk, H. (2017). Võrgustikutöö. *Sotsiaaltöö*, (3), 27–28.
- Freidman, B. D., & Allen, K. N. (2017). Systems Theory. In J. R. Brandell (Ed.), *Essentials of Clinical Social Work*, (pp. 3–20). SAGE Publications, Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781483398266.n2>
- Gillieatt, S., Fernandes, C., Fielding, A., Hendrick, A., Martin, R., & Matthews, S. (2015). Social Network Analysis and Social Work Inquiry. *Australian Social Work*, 68(3), 338–351. <https://doi.org/10.1080/0312407X.2015.1035660>
- Gornischeff, K., Linnas, E., Aas, K., Ingel, M., Loide, K., Kane, L., Nilson, T., Epro, S., Sutting, S. (2020). Laste ja noorte ennetav abistamine. *Sotsiaaltöö*. (3), 48–52. <https://www.tai.ee/et/sotsiaaltoolaste-ja-noorte-ennetav-abistamine>
- Hammarberg, K., M. Kirkman, M., de Lacey, S. (2016). Qualitative research methods: when to use them and how to judge them. *Human Reproduction*, 31(3), 498–501. <https://doi.org/10.1093/humrep/dev334>
- Jamshed, S. (2014). Qualitative research method-interviewing and observation. *Journal of Basic and Clinical Pharmacy*, 5(4), 87–88. <https://doi.org/10.4103/0976-0105.141942>
- Johnson-Peretz, J., Arunga, T. O., Lee, J., Akatukwasa, C., Atwine, F., Onyango, A., Owino, L., & Camlin, C. S. (2024). Remote and Equitable Inductive Analysis for Global Health Teams: Using Digital Tools to Foster Equity and Collaboration in Qualitative Global Health Research via the R-EIGHT Method. *International*

- Journal of Qualitative Methods*. 23, 1–11,
<https://doi.org/10.1177/16094069241236268>
- Justiitsministeerium. (2024). *Alaealiste toime pandud süütegude menetlus- ja karistuspraktika ülevaade*. Analüüsitalitus. Kriminaalpoliitika osakond.
<https://www.justdigi.ee/sites/default/files/documents/2024-09/Alaealiste%20menetlus-%20ja%20karistuspraktika%202024.pdf>
- Jörns-Presentati, A., & Groen, G. (2023). Perceptions of interprofessional collaboration at the intersection of child welfare and child and adolescent psychiatry in Germany. *Children and Youth Services Review*, 149, Article 106921.
<https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2023.106921>
- Laherand, M. L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. DSpace.
<http://hdl.handle.net/10062/68249>
- Lagerspetz, M. (2017). *Ühiskonna uurimise meetodid. Sissejuhatus ja väljajuhatus*. Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Larsen, B. K., Hean, S., & Ødegård, A. (2022). Exploring Norwegian prison frontline workers' perceptions of inter professional collaboration – a pilot study. *International Journal of Prisoner Health*, (18)4, 429–442,
<https://doi.org/10.1108/ijph-08-2021-0084>
- Lastekaitseeadus. (2014). *Riigi Teataja I*, 06.12.2014, 1; *Riigi Teataja I*, 31.12.2024, 23.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/LasteKS>
- Lõhmus, L., Roon, M., Toomla, A., & Kalda, L. (2024). *Lastekaitse juhtumikorralduse mudelite võrdlev analüüs*. Haap Consulting OÜ.
https://sm.ee/sites/default/files/documents/2024-07/Lastekaitse%20mudelite%201%C3%B5pparuanne_27.06.2024.pdf
- Lättemägi, E. (2021). Pere lahendusring annab põhivastutuse tagasi perele. *Sotsiaaltöö*, (2), 28–31. <https://www.tai.ee/et/sotsiaaltoo/pere-lahendusring-annab-pohivastutuse-tagasi-perele>
- Mathys, C. (2017). Effective components of interventions in juvenile justice facilities: How to take care of delinquent youths? *Children and Youth Services Review*, 73, 319–327. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2017.01.007>
- Merila, M. (2024, 08. juuli). Miks on oluline kaasata last võrgustikutöösse. *Sotsiaaltöö*, (4). <https://www.tai.ee/et/sotsiaaltoo/miks-oluline-kaasata-last-vorgustikutoo>

- Nuudi, K., Toros, K., Kriisk, K., Lehtme, R. (2024). Töötingimused on sotsiaal- ja lastekaitsetöötajate heaolu põhiküsimus. *Sotsiaaltöö*. (4), 17–25. <https://www.tai.ee/et/sotsiaaltoo/tootingimused-sotsiaal-ja-lastekaitsetootajate-heaolu-pohikusimus>
- Ødegård, A. (2006). Exploring perceptions of interprofessional collaboration in child mental health care, *International Journal of Integrated Care*, 6, 1–13, <http://doi:10.5334/ijic.165>
- Ødegård, A., & Bjørkly, S. (2021). Interprofessional Collaboration Concerning Offenders in Transition Between Mental Health and Criminal Justice Services. PINCOM Used as a Framework for HCR-20V3 Assessment. In S. Hean, A. Kajamaa, B. Johnsen & L. Kloetzer (Eds.), *Improving Interagency Collaboration, Innovation and Learning in Criminal Justice Systems* (pp. 249–265). Palgrave Macmillan. <https://doi:10.1007/978-3-030-70661-6>
- Ojala, K. (2014). *Interdistsiplinaarne last toetav võrgustikutöö* [Magistritöö, Tallinna Ülikool, Kasvatusteaduste instituut]. ETERA. <https://www.etera.ee/s/Y12M55ZwZI>
- Olev, A., & Alumäe, T. (2022). Estonian Speech Recognition and Transcription Editing Service. *Baltic Journal of Modern Computing*, 10(3), 409–421. <https://doi.org/10.22364/bjmc.2022.10.3.14>
- Payne, M., & Reith-Hall, E. (2019). Social work theory, knowledge and practice. In M. Payne & E. Reith-Hall (Eds.), *The Routledge Handbook of Social Work Theory*, (pp 19–33). Routledge.
- Pieta, A. D. (2023). Analysis of children and youth social problems within the European Union. *Proceeding International Seminar on Social Work Update*, 1(1), 43–49. <https://prosiding.poltekesos.ac.id/index.php/issw/article/view/212>
- Raeymaeckers, P. (2016). A specialist's perspective on the value of generalist practice: A qualitative network analysis. *Journal of Social Work*, 16(5), 610–626. <https://doi.org/10.1177/1468017316644693>
- Reile, A., & Kruus, K. (2023a). Nooresõbralik ja kogukonnateadlik „Ringist välja“ võrgustikutöö. *Sotsiaaltöö*, (4), 74–79. <https://www.tai.ee/et/sotsiaaltoo/nooresobralik-ja-kogukonnateadlik-ringist-valja-vorgustikutoo>

- Reile, A., & Kruus, K., (2023b, 15. veebruar). Kuidas aidata riskinoor (nõia)ringist välja? *Sotsiaaltöö*. <https://www.tai.ee/et/sotsiaaltoo/kuidas-aidata-riskinoor-noiaringist-valja>
- Reinomägi, A., Ehasoo, M., Märk, K., & Sarv, M. (2021). D. Kutsar (toim), *Lapsed Eesti ühiskonnas* (lk 8–20). Õiguskantsleri kantselei.
- Reinson, H., Hämmal, J., Kruuse, K., Rannu, K., Parder, M-L. (2021). *Alaealiste õigusrikkumistele suunatud lühisekkumiste analüüs*. AS Emor. https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/alaealiste_rikk_sekk_lopparuanne_2021_emor_avaldamiseks.pdf
- Saia, K., Toros, K., DiNitto, D. M., Leino, S., Sindi, I., & Tersteegen, E. (2019). Juvenile offender rehabilitation in Estonia: interprofessional collaboration in written assessments and specialists perceptions. *European Journal of Social Work*, 22(1), 121–133. <https://doi.org/10.1080/13691457.2017.1357022>
- Siseministerium. (2021). *Siseturvalisuse 2021. aasta tulemusaruanne*. <https://www.siseministerium.ee/sites/default/files/documents/2022-05/%E2%80%9E%E2%80%9ESiseturvalisuse%202021.%20aasta%20tulemusaruanne%E2%80%9C%20.pdf>
- Sotsiaalkindlustusamet. (2022). *Noortegarantii tugevdamise riigisisene tegevuskava perioodiks 2022-2027*. <https://sm.ee/sites/default/files/documents/2022-06/Noortegarantii%20tugevdamise%20tegevuskava%202022-2027.pdf>
- Sotsiaalkindlustusamet. (2025, 06. märts). <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/ringist-valja-mudel#mudeli-rakendamine>
- Sotsiaalministerium. (2023, 26. juuni). *Lastekaitse seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus laste heaolu suurendamiseks*. Riigikantselei. <https://eelnoud.valitsus.ee/main#iqHqut6I>
- Sotsiaalministerium. (2025). *Laste ja perede programm 2025–2028*. <https://www.sm.ee/sites/default/files/documents/2025-01/Laste%20ja%20perede%20programm%202025-2028.pdf>
- Sotsiaalministerium. Haridus- ja teadusministerium. (2024). *Lastele sotsiaal-, tervise- ja haridusvaldkonnas integreeritud vajaduspõhise toe pakkumise ning hindamiste konsolideerimise kava*. <https://www.sm.ee/sites/default/files/documents/2024-06/Laste%20sotsiaal->

- %2C%20tervise%20ja%20haridusvaldkonna%20vajadusp%C3%B5hise%20inte
greeritud%20toe%20ja%20hindamiste%20konsolideerimise%20kava%202024.p
df
- Tamm, K., Aru, A., Surva, L., & Žurakovskaja-Aru, K. (2021). *Lapsed ja õigussüsteem*. D. Kutsar (toim), *Lapsed Eesti ühiskonnas* (lk 153–178). Õiguskantsleri kantselei.
- Tamm, K., & Salla, A. K. (2016). Tulemuslikum ja lapsesõbralikum õigussüsteem: laste mõjutamise põhimõtted ja võimalused. *Sotsiaaltöö*, (4), 76–83. https://www.tai.ee/sites/default/files/2022-01/152353046664_ST4_2016_web_link.pdf
- Tamm, K., & Surva, L. (2021). *Noorte õigusrikkujate uuringute kokkuvõte*. Justiitsministeerium. https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/jum_2021._noorte_oigusrikkujate_uuringute_kokkuvote.pdf
- Tammiste, B. (2024). Kujundame tuge vajavale lapsele ja perele algusest peale toetatud teekonna. *Sotsiaaltöö*. (2), 15–20. https://www.tai.ee/sites/default/files/2024-05/Sotsiaaltoo_2_2024_web.pdf
- Tong, C., Franke, T., Larcombe, K., & Sims-Gould, J. (2017). Fostering Inter-Agency collaboration for the delivery of Community-Based services for older adults. *The British Journal of Social Work*, 48(2), 390–411. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcx044>
- Trbojevik, S., Dimitrijoska, S., Illievski, V. (2019). The Need of Professional Social Work in Overcoming Social Problems and Social Exclusion of Children in the Process of Education. *European Journal of Social Sciences*, 2(1) 63–71. <https://doi.org/10.26417/ejss-2019.v2i1-57>
- Välba, E., Toros, K., & Tiko, A. (2016). Abivajava lapse ja pere hindamine lastekaitsetöös: Harjumaa lastekaitsetöötajate mõtteid ja arvamusi kliendi kaasamisest. *Sotsiaaltöö*, (4), 49–55.
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool. ADA. <http://hdl.handle.net/10062/36419>

Lisa 1. Intervjuu küsimused lastekaitsetöö spetsialistidele

Küsimused	Allikas
<p>Individaalne tasand</p> <p><i>Motivatsioon</i> Mis motiveerib Teid „Ringist välja” võrgustikus osalema? Mis on Teie eesmärk võrgustikutöös osalemisel?</p> <p><i>Rolliootus</i> Kuidas kirjeldate võrgustiku rollide jaotust ja vastutuse jagamist erinevate osapoolte vahel?</p> <p><i>Isikuomadused</i> Millised võrgustikuliikmete isiksuseomadused toetavad või pärsivad ühist koostööd abivajava lapse ja tema perega?</p> <p>Kuidas hindate oma seniseid teadmisi ja kogemusi osalemiseks "Ringist välja" võrgustikutöös? Millistes valdkondades vajaksite täiendavaid teadmisi?</p> <p><i>Ametialane võim</i> Missugune on Teie panus võrgustikutöös? Milliseid uusi teadmisi ja kogemusi omandasite?</p>	<p>Gillieatt <i>et al.</i>, 2015, lk 338–339</p> <p>Cooper <i>et al.</i>, 2016, lk 326–327</p> <p>Atkinson <i>et al.</i>, 2007, viidatud Barnes <i>et al.</i>, 2017, lk 9 vahendusel Pieta, 2022, lk 48</p> <p>Cooper <i>et al.</i>, 2016, lk 326–327</p>
<p>Grupi tasand</p> <p><i>Juhtimine, koostöö</i> Milline on võrgustikus osalevate teiste asutuste spetsialistide koostöövalmidus?</p> <p><i>Infovahetus</i> Kuidas on korraldatud võrgustiku osapoolte vaheline infovahetus?</p> <p><i>Toimetulek</i> Kuidas toimub võrgustikus erimeelsuste lahendamine?</p> <p>Milline on Teie arvates laste ja pere valmisolek ning aktiivsus võrgustikus juhtumite menetlemisel? Kuidas lahendate olukordi, kui laps ja pere loobusid koostööst ning kuidas see mõjutab võrgustiku liikmeid?</p> <p><i>Toetus</i> Milline on tagasiside ja tunnustus panuse eest võrgustikuliikmete poolt ja/või asutuse poolt?</p> <p>Kui oluliseks peate võrgustiku spetsialistidest liikmete omavahelist toetust? Miks?</p>	<p>Atkinson <i>et al.</i>, 2007, viidatud Barnes <i>et al.</i>, 2017, lk 9</p> <p>Cooper <i>et al.</i>, 2016, lk 326–327</p> <p>Lõhmus <i>et al.</i>, 2024, lk 5</p> <p>Lõhmus <i>et al.</i>, 2024, lk 5</p> <p>Cooper <i>et al.</i>, 2016, lk 326–327</p> <p>Saia <i>et al.</i>, 2019, lk 127</p>

Lisa 1 järg

<p>Organisatsiooni tasand</p> <p><i>Organisatsiooni kultuur</i> Kuidas tunnetate enda asutuse suhtumist enda osalemisel võrgustikutöös? Kuivõrd ajakulukas on see Teie igapäevase tööala kõrval?</p> <p>Milline on hoiak ja toetus Teie asutuse ja kaastöötajate poolt Teie osalemisel „Ringist välja“ võrgustikutöös? Millist tuge Teile asutuse poolt pakuti?</p> <p><i>Organisatsiooni eesmärk</i> Kui tõhusaks peate "Ringist välja" mudeli väljatöötatud tööraamatut, koos selles olevate juhendmaterjalidega?</p> <p><i>Organisatsiooni valdkond</i> Millise valdkonna spetsialistid või teenused toetaksid täiendavalt "Ringist välja" võrgustikutööd?</p> <p>Kuidas mõjutab koostööd mõne erialavaldkonna spetsialisti puudumine võrgustikutöös?</p> <p><i>Organisatsiooniline keskkond</i> Milline on võrgustikutööd toetavate infotehnoloogiliste ja andmevahetuse süsteemide tase juhtumikorralduse kaardistamiseks? Milliseid ettepanekuid teeksite võrgustikutöö juhtumikorralduse tõhustamiseks?</p>	<p>Aasma, 2021, lk 38</p> <p>van Ewijk, 2017, lk 30</p> <p>Lõhmus <i>et al.</i>, 2024, lk 5</p> <p>Tamm & Surva, 2021, lk 3–4</p> <p>Gillieatt <i>et al.</i>, 2015, lk 338–339</p> <p>Cooper <i>et al.</i>, 2016, lk 326–327</p>
---	--

Lisa 2. Esimese uurimisküsimuse koodipuu

Uurimisküsimus	Peakategooria	Alamkategooria	Koodid
1. Missugused on peamised kitsaskohad, millega kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöö spetsialistid RV mudeli võrgustikus kokku puutuvad?	Individaalselt tajutavad võrgustikutööd takistavad suhtetegurid	Motivatsioon	nõuandva toe puudumine koostöö puudumine lapse, pere koostööpuudus
		Rolliootus	rollisegadus, mittetunnetamine juhtumikorraldaja vastutus ebavajalikud võrgustikuliikmed
		Isikuomadused	sildistamine, süüdlaste otsimine jäikus, pinnapealsus, piiratud mõtlemine, hoiakud usaldamatus üksteisega mitte arvestamine konfliktus
		Ametialane võim	ebavõrdne vastutus rollisegadus enesekehtestamine vastutusalast väljumine
	Protseduurilised ja grupi tasandil tajutavad võrgustikutöö kitsaskohad	Juhtimine, koostöö	passiivsus, koostöö puudumine, usaldamatus ebaproportsionaalne vastutus osavõtmatuse, delegerimine formaalne, näiline koostöö ajaresursi puudus
		Infovahetus	võrgustikuvälised päringud piiride seadmine
		Toimetulek	võrgutöö pikk protsess, ajaresursi puudus lapse, pere koostöö puudus nõuandva toe puudumine
		Toetus	juhtumikorraldaja vastutus koormus ühel spetsialistil nõuandva toe puudumine

Lisa 2 järg

Uurimisküsimus	Peakategooria	Alamkategooria	Koodid
1. Missugused on peamised kitsaskohad, millega kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöö spetsialistid RV mudeli võrgustikus kokku puutuvad?	Organisatsioonilised võrgustikutööd pärssivad tegurid	Organisatsiooni kultuur	ajaressursi puudus protokollimine, bürokraatia spetsialisti läbipõlemine
		Organisatsiooni eesmärk	ajaressursi puudus erivaldkondade vajadus infopuudus otsuste tegemisel dokumenteerimine mahukas nõuandva toe puudumine infovahetus, päringud aeglased andmevahetuse võimalused
		Organisatsiooniline keskkond	isikuandmete kaitse infotehnoloogilised ja andmevahetuse raskused dokumenteerimine mahukas

Lisa 3. Teise uurimisküsimuse koodipuu

Uurimisküsimus	Peakategooria	Alamkategooria	Koodid
2. Kuidas parendada võrgustikutöö efektiivsust lastekaitsetöö spetsialistide vaates?	Individuaalselt tajutavad võrgustikutööd toetavad suhtetegurid	Motivatsioon	lapse ja pere aitamine edulood lahenduste leidmine RV mudeli selge struktuur süsteemne tugi noorele tunnustus ja toetus vastutuse jagamine
		Rolliootus	rolli ja vastutuse mõistmine spetsialistide võimalused paindlikkus avatus ja ausus
		Isikuomadused	ausus, huumor kuulamisoskus, avatud suhtlus usaldusväärsus toetav survestamine järjekindlus, lugupidav suhtumine lahendustele orienteeritus
		Ametialane võim	protsessi koordineerimine kaasamine, mõjutamine eneseareng, reflekteerimine kogemused, väljakutsed toetav survestamine konkreetsus, fookuses püsimine

Lisa 3 järg

Uurimisküsimus	Peakategooria	Alamkategooria	Koodid
2. Kuidas parendada võrgustikutöö efektiivsust lastekaitsetöö spetsialistide vaates?	Protseduurilised ja grupi tasandil tajutavad koostööd arendavad tegurid	Juhtimine, koostöö	järjekindlus vastutuse jagamine avatud suhtlemine sõnumite selgus partnerlus, kokkulepped
		Infovahetus	isikuandmete kaitse läbipaistvus, korrektsus paindlikud infokanalid koosolekute protokollimine, kokkulepete järgimine tähtaegade järgimine
		Toimetulek	eriarvamused on positiivsed sõnaline toetus kogemuste jagamine vastutuse jagamine võrdne kaasatus fookuses püsimine
		Toetus	meeskonnatunne ühine infoväli raskete tunnete toetamine tunnustus ja toetus kogemuste jagamine panuse väärtustamine
	Organisatsioonilised võrgustikutööd toetavad tegurid	Organisatsiooni kultuur	asutuse toetus võrgustikutöö ei ole ajakulu supervisioon, kovisioon võrgustikutöö on ajakokkuhoid koolitused, enesetäiendused töökoormusega arvestamine töövahendite kindel struktuur RV mudeli kindel struktuur
		Organisatsiooni valdkond	koostöö erivaldkondadega kaasamine võrgustikuvälised spetsialistid
		Organisatsiooniline keskkond	andmevahetuse võimalused paindlik infovahetus

SUMMARY

PERCEIVED EFFECTIVENESS OF THE OUT FROM THE CIRCLE MODEL NETWORK COLLABORATION FROM THE PERSPECTIVE OF CHILD PROTECTION SPECIALISTS IN LOCAL GOVERNMENTS OF PÄRNU COUNTY

Kaja Kapsta

In 2018, provisions governing the system of special treatment of juvenile offenders entered into force in the Estonian Penal Code and other Laws to support youth with risky behaviour in a faster and more effective way. Local governments have the capacity to take preventive interventions through child protection in order to support children with high need of assistance, thus ensuring Estonia's internal security. Preventive work with youth is focused on implementing innovative approaches and child-friendly interventions.

In child protection, Out from the Circle (hereafter OC) model is used as a case-by-case assessment, supporting youth with risky behaviour, and in the event of repeated delinquencies, and to prevent youth from being placed into closed child care institutions. Since the implementation of the OC model in Estonia is novel, piloted between 2020 and 2023, there is not yet enough data on its initial experience. However, some studies on child protection models mention difficulties in the network collaboration of the OC model, such as the network members' lack of willingness to cooperate, heavy workload and lack of time, which results in inability to form a trusting relationship with the child and their family. Scientific literature in English on the network collaboration has highlighted issues with the organisation of work and interpersonal relationships, vague role boundaries, leading to disagreements and unequal representation of specific institutions in the network. Cooperation between several institutions is often hampered by ineffective communication, which might be due to inadequate IT systems. Effective

network collaboration requires the co-creation of various professionals, the development of a shared vision, the establishment of a shared sense of belonging and good dialogue skills.

Considering the aforementioned, the author formulates the research problem: there are obstacles in network collaboration reducing quality of the OC model. The purpose of the thesis at hand is to identify the perceived effectiveness of network collaboration among child protection specialists of local governments of Pärnu County participating in the OC model network, and, based on the results, to make proposals for further development. Based on the objective, two research questions were asked: What are the main difficulties encountered by child protection specialists in local governments in relation to the OC model network? How can the effectiveness of network collaboration be improved in the perspective of child protection specialists?

The theoretical part of the thesis is divided into three parts. Firstly, the nature of network collaboration is explained and different aspects that either support or hinder cooperation are analysed. As network collaboration is a cooperation model based on trust, effective exchange of information and common goals, well-functioning cooperation is crucial for understanding and solving problems in child protection. The success of network collaboration depends on clear communication and a clear division of roles; hindrances may be due to lack of information, insufficient involvement of specialists and difficulties related to IT and organisation of work.

Secondly, an overview is given of social problems faced by the youth, causing difficulties in their development and behaviour. In most cases, difficult family relationships and poor parental skills, family's financial difficulties, conflicting relationships with peers, difficulties at school, educational and psychological special needs cause children to act in ways that are difficult to comprehend and to commit offences.

Thirdly, the author gives an overview of the principles and tools of child protection in Estonia, such as the Child's Welfare Triangle and the Child's Welfare Handbook. The Child's Welfare Triangle is a framework helping to assess the child's well-being from three perspectives, such as the child's development, the parent's capacity, family and environment. The Child's Welfare Handbook on the other hand regulates the case

management and offers step-by-step instructions on how to use the Child's Welfare Triangle when assessing a child's need for assistance. Moreover, an overview of various support measures, such as Youth Guarantee and Family Group Conference, is provided. OC model focuses on youth with risky behaviour and who have committed offences, and values systematic approach, confidentiality, trauma awareness and principles of restorative justice.

The empirical part of the thesis provides an overview of the process of network collaboration, describes methodology and results, as well as makes proposals to regional OC coordinator of the Estonian Social Insurance Board. To carry out the survey, qualitative research methods were used and data was collected in semi-structured interviews with eight Pärnu County child protection specialists with experience with the OC model. The recorded interviews were transcribed; for data analysis, deductive approach was applied. To measure participants' perceptions of the factors influencing cooperation at individual, group and organisational levels, Perception of Interprofessional Collaboration Model (PINCOM) was used.

The survey revealed that the main challenges in network collaboration arise from the requirements imposed on local governments, such as the use of IT system, voluminous documentation and restrictions related to the protection of personal data. Moreover, there is a lack of time for network meetings and documentation. Network collaboration of complex cases lacked intervention and support from the regional OC coordinator. Difficulties related to the management of the network collaboration and the achievement of cooperation are not due to the operational framework of the OC model, but are rather related to network members' personal characteristics and relationships.

Based on the results of the survey, two proposals are made to the regional OC coordinator of the Estonian Social Insurance Board: to reassess the workload of regional coordinators and to find ways to involve them more in the RV network collaboration; and to provide regional or nationwide joint training days and cooperation seminars for OC network specialists, to share challenges and successful experiences, and receive feedback from the Estonian Social Insurance Board.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kaja Kapsta,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Ringist välja mudeli tajutav võrgustikutöö efektiivsus Pärnumaa omavalitsuste lastekaitsetöö spetsialistide vaates“, mille juhendaja on Jaanika Ailt, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Jaanika Ailt

18.05.2025 (töö lõpliku esitamise kuupäev)